1912
ՔԱՌԱՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ" Сергіевская ул., № 5
Tiflis, Rédactión „Mschak"
Խմբագրատան տելեֆօն № 2—53.

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Ցայտարարութիւն ընդունվում է ամենուրեք
Ցայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կօպէկ.
Տպարանի տելեֆօն № 67.

ՄՇԱԿ
ՔԱՌԱՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ
Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ".
TIFLIS, Rédaction du journal „MSHAK".

ՅՈՒՆԻՍԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՑ ՎԵՐՋԸ 6 ՌՈՒԲ.
Յունիսի 1-ից մինչև յուլիսի 1-ը 85 կ.:
Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաեւ հին հասցէն եւ 40 կ. նամականիշ: ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ եւ 40 կ. չուղարկողների խնդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ՝ ԿԸ ԹՈՂՆՎԷՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ:

Ցայտարարութիւնների համար պիտի վճարել. I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կ., IV երեսի վրա—10 կօպ.:
Կովկասից դուրս գտնվող անձերի և հիմնարկութիւնների յայտարարութիւնները բացառապէս ընդունվում են՝ Մոսկվայում—Центральная Контора Объявленій Торгов. Дома Л. и Э. Метцль и К°, Мясницкая, д. Сытова, և նրա բաժանմունքներում—Պետերբուրգում՝ Морская, 11, Վարշավայում՝ Маршальковская, 130, Վիլնօյում՝ Большая, 38, Պարիզում՝ 8 Площадь Биржи.
ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

Կարսեցի Յովհաննէս Շաւշերտցեանը, Հերիքնազ Մուրադեանը, Շուշանիկ և Յակոբ Տէր-Յարութիւնեանները վշտահար սրտով յայտնում են՝ առաջին երեքը իրանց սիրելի եղբօր, իսկ վերջինը իր աներորդու՝ վաղամեռիկ
Մանուկ Աբրահամեան ՇԱՒՇԵՐՏՑԵԱՆԻ
մահվան մասին, որ տեղի ունեցաւ մայիսի 30-ին: Յուղարկաւորութիւնը այսօր, մայիսի 31-ին, իր բնակարանից (Օրբելիանովսկայա փ., № 14) դէպի Վանքի մայր եկեղեցին: Թաղումը Խօջիվանքի գերեզմանատանը: 390. 1—1

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏՈՒՆ
ԶՈՒԲԱԼՕՎԻ ԱՆՈՒԱՆ
Ժողովրդ. ներկայացումներ կազմակերպող
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍԵԿՑԻԱ
Այսօր, հինգշաբթի, մայիսի 31-ին
ՀԱՅՈՑ ԴՐ. ԸՆԿ. ԹԱՏԵՐԱՍԷՐՆԵՐԻ ԽՈՒՄԲԸ
ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐԻ
կը ներկայացնէ Օկտավ-Միրբօյի յայտնի
ԺԱՆ-ԲՈՒԼ
Դրամա 4 արար. և 5 պատկ., Թարգ. Շւօտի
ԺԱՆ-ԲՈՒԼԻ դերը կը կատարէ ՍԵՒՈՒՄԵԱՆ
Մասնակցում են. տ. տ. Մանուչարեան, Ցամրկ, Ս.-Վարդիթեր, Սահակեան, պ. պ. Գալստեան, Գալոզ, Գրիգորեան, Լազարեան, Ծօնեան, Միրզոյեան, Յարութիւնեան, Յարութիւնեան II, Ռուսեան, Տէր-Առաքելեան, Օհանեան և ուրիշներ:
Սկիզբն է երեկոյեան ժամը 8½-ին:
Ռեժիսեօր՝ ՍԵՒՈՒՄԵԱՆ
Հերթ. կարգադրիչ՝ Սամսոլյեան
387. 1—1

ԲԷՆԴԷՐ-ԳԵԱԶԻ (Պարսկաստան)
հասարակութեան համար
ՀԱՐԿԱՒՈՐ Է ՄԻ ԲԺԻՇԿ
ռուսական դիպլոմով և 3—5 տարվայ փորձառութեամբ: Տարեկան ռոճիկ 3000 ր., ճանապարհածախս 100 ր.: Երեք տարվայ պայմանով:
Դիմել՝ Черезъ Красноводскъ въ Бендеръ-Газъ (Персія), Александру Ерджакьянцу.
(օ.մ.) տ. 384. 3—1

По умѣреннымъ цѣнамъ
Новѣйшихъ изящныхъ рисунковъ
ПОЛНОМѢРНЫЕ
ОБОИ
ФАБР. СКЛАДЪ
МАНГИКІАНА
ПУШКИНСКАЯ №7.
291. 50—9 (հ. կ.)

ԲԺԻՇԿ
Ե. Ի. ՄԻՆԱՍԵԱՆՑ
Ներքին, երեխայոց և ստամոքսա-աղիքային հիւանդութիւններ:
Պրօֆ. Mathien -ի մասնագիտական կլինիկայից—Պարիզում:
Ընդունելութիւնը (առաւ. ժ. 9—11. (երեկ. ժ. 5—7.
Ելիզավետինսկայա փող. № 39. տել. № 1067.
(կ.չ.ու.). տ. 179. 100—27

ԲԺԻՇԿ
Տ. ՄԱԿԱՐԵԱՆ
Մասնագէտ սիֆիլիս, միզասեռական, վեներական եւ կաշուի հիւանդութիւնների, վերսկսեց ամառվայ ընդունելութիւնը
ՊԵԱՏԻԳՕՐՍԿՈՒՄ
Верхній бульв., д. Зипаловой.
(օ. մ.) տ. 353. 12—5

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ղարվանսարա, 30 մայիսի ց. ժ. 10 և 30 ր.

Վեհափառ Կաթողիկոսը ուղևորվեց Դիլիջանից ժամը 4-ին:

Ճանապարհին ամեն տեղ ժողովուրդը դիմաւորում էր աղ ու հացով, հոգևորականութիւնը՝ զգեստաւորված.

Մի գիւղից մինչև միւսը ուղեկցում էր գիւղացի հեծեալների բազմութիւնը:

Ղարվանսարայում հանդիսաւոր ընդունելութիւն ցոյց տուին:

Գիւղի սահմանի վրա դիմաւորեցին ձիաւորներ խումբ-խումբ՝ 100-ի չափ: Գիւղը մտնելիս և դուրս գալիս կամարներ էին պատրաստված:

Մերձակայ դպրոցների աշակերտները անցնելու ճանապարհին ծաղիկներ էին ցանում երգելով, իսկ ժողովուրդը կեցցէ էր աղաղակում եկեղեցների զանգահարութեամբ:

Տեսարանը սրտաշարժ էր:

Կաթողիկոսը աղօթելով եկեղեցում, բարեհաճեց իջևանել դպրոցի շինութեան մէջ, որը զարդարված էր գորգերով, ծաղիկներով, կանաչներով:

Երեկոյեան գեղեցիկ հրավառութիւն կար: Ժողովուրդը զուարճանում էր զուռնայի նուագածութեամբ մինչև ուշ գիշեր:

Նորին Սրբութիւնը խակոյն ուղևորվեց Աղստաֆա:

Զեմստվային պահակների մի ստուար խումբ, դրօշակներով, և բազմաթիւ ձիաւոր գիւղացիներ ուղեկցում էին:

Ուսուցիչ Հայկ Պապեան

ՄՈՍԿՎԱՅԻ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

29 մայիսի

Մոսկվա.—Մի քանի ողորմած խօսքեր արտասանելուց յետոյ քաղաքագլխի հասցէին Թագաւոր Կայսրը ընդունեց աղ ու հացը քաղաքագլխի ձեռքից փայտէ սկուտեղի վրա, որի վրա մակագրված էր հետևեալը. «Մեծ Ինքնակալին երկրպագում է Մոսկվայի զեմստվօն»: Զեմստվային վարչութեան նախագահի պաշտօնակատար Գրուզինսկին բաղդ ունեցաւ ուղղելու Թագաւորին հետևեալ ճառը.

«Մեծ Թագաւոր, առաջին անգամն է, որ Դուք բարեհաճեցիք Ռուսաստանի Գահի Թագաժառանգի հետ բաղդաւորեցնել Մոսկվայի նահանգը Ձեր այցելութեամբ: Հանդիպելով Ձերդ Մեծութեանը և Ձեր Վեհապետական Ընտանիքին ըստ ռուսական սովորութեան աղ ու հացով, մենք ուրախ ենք Մոսկվայի նահանգի զեմստվօյի կողմից արտայայտելու առ ոտս Ձերդ Մեծութեան մեր անհուն ուրախութիւնների զգացմունքները և հաւատարիմ հպատակութիւնը»:

Թագաւորը ողորմածաբար շնորհակալութիւն յայտնեց և դիմեց դէպի մինիստրները և պաշտօնաւոր անձինք, որոնց հետ զրուցում էր: Մօտ ժամը 3-ին Թագաւորը և Թագուհին Գահաժառանգի հետ դուրս եկան Կայսերական պավիլիօնից: Հազարաւոր ամբոխը, շրջապատած լինելով փողոցները, լսելով Նորին Մեծութիւնների ժամանումը զանգահարութեան ներքոյ՝ դիմաւորում էր ոգևորված «ուրայով»:

Թագաւոր Կայսրը կառք բազմեց Թագուհի Կայսրուհի Ալեքսանդրա Ֆեօդորօվնայի, Գահաժառանգի և Մեծ Իշխանուհի Օլգա Նիկոլայեվնայի հետ:

Միւս կառքում բազմած էին Թագուհի Կայսրուհի Մարիա Ֆեօդորօվնան, Մեծ Իշխան Միխայիլ Ալէքսանդրովիչը և Մեծ Իշխանուհի Կսէնիա Ալէքսանդրօվնան: Երրորդ կառքում բազմած էին Մեծ Իշխանուհի Ելիզավետա Ֆեօդորօվնան և Մեծ Իշխանուհիներ՝ Տատիանա Նիկոլայեվնան, Մարիա Նիկոլայեվնան և Անաստասիա Նիկոլայեվնան: Նորին Մեծութիւնները անցնում էին հին Մոսկվայի փողոցներով ժողովրդի անդադար ողջոյնների ներքոյ: Զօրքերին մօտենալիս վերջինները կանգնում էին «ի սպաս» և նուագում էին զօրագնդային մարշ: Զը նայած անձրևին, ժողովուրդը չէր ուզում ցրվել: Նորին Մեծութիւնները ողորմածաբար ողջունում էին ժողովրդին: Հոգևորականութիւնը դիմաւորում էր Նորին Մեծութիւններին տօնական զգեստով:

Աւելի հանդիսաւոր էր այն րոպէն, երբ Նորին Մեծութիւնները մօտեցան Վօսկրեսենսկի հրապարակին, որտեղ խմբված քաղաքային դպրոցների աշակերտները ցնծագին ողջունում էին Նորին Մեծութիւններին: Մեծ էր Իվէրսկի մատուռի մօտ եղած դիմաւորումը: Այստեղ փողոցի նեղութեան պատճառով Նորին Մեծութիւնները իջան կառքերից: Նրանց դիմաւորեց Տրիֆօն եպիսկոպոսը արտասանելով ողջոյնի խօսք և կատարելով կարճ մաղթանք: Նորին Մեծութիւնները համբուրեցին հրաշագործ պատկերը և ապա կառք նստելով գնացին Կրէմլի պալատը, ուր նրանց մեծ հիացմունքով ընդունեցին զինուորական դպրոցների սաները: Սենատսկի հրապարակում Նորին Մեծութիւնները կանգ առան այն խաչի մօտ, որտեղ մարտիրոսացած մեռաւ Մեծ Իշխան Սերգէյ Ալէքսանդրովիչը: Այստեղ կատարվեց հոգեհանգիստ, որտեղից Նորին Մեծութիւնները գնացին Նիկոլայեվսկի պալատը, որտեղից անցան Չուդօվ վանքը, որտեղ Նորին Մեծութիւններին դիմաւորեց Մոսկվայի միտրոպոլիտը և մատուցեց սրբոց պատկերներ: Վանքից Նորին Մեծութիւնները իջան գետնի տակ գտնվող մատուռը, ուր ամփոփված են Սէրգէյ Ալէքսանդրովիչի նշխարները: Այստեղ կատարվեց հոգեհանգիստ: Նորին Մեծութիւնները ապա անցան Կրէմլի մեծ պալատը և իջևանեցին այնտեղ, որտեղ Նորին Մեծութիւն Թագաւոր Կայսրը ընդունեց և գինեկելուց յետոյ արձակեց Գրենադերեան 12-րդ Աստրախանեան գունդը, արժանացնելով ողորմած խօսքերի: Նորին Կայսերական Մեծութիւնների Մոսկվա ժամանելու առիթով կայացաւ Բարձրագոյն թափօր դէպի Ուսպէնսկի տաճարը:

Ժամը 11-ին աւագ արարողապետը ծանուցեց Նորին Մեծութիւնների ելումը: Դահլիճի մէջ հաւաքվածները խմբերով շարվեցին իրանց տեղերը: Երբ երևացին Նորին Մեծութիւնները, և Գէօրգիէվսկի դահլիճը մտնելով՝ Թագաւոր Կայսրը հասաւ Մոսկվայի ազնուականների խմբին, նահանգական պարագլուխ Սամարինը դիմեց Թագաւորին ողջոյնի խօսքով, որին Թագաւորը բարեհաճեց պատասխանել ողորմած խօսքերով, որոնք ծածկվեցին ոգևորված ուրաներով: Ապա Կայսրին դիմեց ճառով Մոսկվայի քաղաքագլուխ Գուչկովը. «Մեծ Թագաւոր. երկար մռայլ, դժնդակ օրերից յետոյ նորից ծագեց կարմիր արեգակը Կրէմլինուիբական պարիսպների վրա, նորից մայր աթոռանիստը տեսաւ իր պարիսպների մէջ իր պաշտելի Ցարին և Նրա Թանգագին Ընտանիքին: Անսահման ուրախութեան և երախտագիտութեան զգացմունքով հանդիպում է հաւատարիմ հպատակ Մոսկվան իր մեծ Թագաւորին, որ ողորմածօրէն պարգևեց Իր ժողովրդին վերանորոգումն: Այսօրվայ օրը կարճանագրվի ռուս ժողովրդի տարեգրութեան մէջ, որպէս բաղդաւոր օր: Թող ուղղէ Տէրը Քո պայծառ քայլերը, Մեծ Թագաւոր, ի բաղդաւորութիւն Քո ժողովրդի: Մի մերժիր ողորմածաբար ընդունել Մոսկվայի աղ ու հացը»: Այդ խօսքերով քաղաքագլուխը մատուցեց Թագաւորին աղուհացը փայտէ մատուցարանի վրա, զարդարված արծաթէ քանդակներով, Նորին Մեծութեան անուան նշանագրերով և Մոսկվայի Կրեմլի տեսարանով:

Ցանձնելով մատուցարանը, քաղաքագլուխը դիմեց Նորին Մեծութեանը հետևեալ խօսքերով. «Ձերդ Կայսերական Մեծութիւն. Մոսկվայի քաղաքային դումայն լսելով իր 1904 թւի օգոստոսի 1-ի նիստում՝ Նորին կայսերական Բարձրութեան Գահաժառանգի ծննդեան առիթով տրված հրովարտակը և ջերմ խանդակցութեամբ ընդունելով Ռուսական Արքայական Տանը ցոյց տուած աստուածային գթութեան նոր յայտնագործութիւնը, միաձայն որոշեց միջնորդութիւն զարթեցնել, որպէսզի թոյլատրվի Մոսկվայի քաղաքային դումային Նորին Մեծութեան Մոսկվա ժամանելու առաջին իսկ միջոցին իր ամբողջ կազմով մատուցանել Նորին Մեծութեանց սրբոյն Ալէքսէյի պատկերը Մոսկվա քաղաքի կողմից Օգոստափառ Նորածնի համար: Թոյլ տուէք, Ձերդ Մեծութիւն, օրհնելու Թագաժառանգին Մոսկվայի լուսաւորիչների պատկերներով»: Ստանալով ողորմած թոյլտուութիւն Թագաւորից, քաղաքագլուխը օրհնեց Թագաժառանգին հետևեալ խօսքերով. «Ձերդ կայսերական Բարձրութիւն: Թող օրհնէ Ձեզ Տէրը և ուղղէ Ձեր քայլերը յուրախութիւն Ձեր Օգոստափառ Ծնողների և ի բաղդաւորութիւն Ռուսաստանի»: Թագաժառանգը վերցրեց սրբապատկերը և համբուրեց: Ապա Թագաւորից թոյլտուութիւն ստանալով օրհնել սրբապատկերով Մեծ Իշխանուհի Տատիանա Նիկոլայեվնային նրա ծննդեան տօնի առիթով, քաղաքագլուխը մատուցեց Նորին Բարձրութեանը սուրբ Նահատակ Տատիանայի սրբապատկերը:

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

29 մայիսի

Պետերբուրգ.—Բարձրագոյն շնորհակալական հրովարտակ շնորհվեց Ալէքսանդր III Կայսրի արձանի խնդրով զբաղվող մասնաժողովի նախագահ Մեծ Իշխան Միխայիլ Ալէքսանդրովիչին:

Հրովարտակ է տրված նաև Մոսկվայի միտրոպոլիտ Վլադիմիրի անունով:

—

Պետերբուրգ.—Բիւջէտային մասնաժողովը մերժեց Դումայի խորհրդակցութեան զեկուցումը՝ յատկացնելու մէկ միլիոն րուբլի Տաւրիկեան պալատի հիմնական վերանորոգութեան համար:

—

Տամբօվ.—Ուսմանի գաւառում կոմս Օրլօվ-Դաւիդօվի կալուածքում քնած ժամանակ այրվեցին 59 բանւոր:

—

Բուդապեշտ.—Պատգամաւորների պալատի նիստը անչքի ընկաւ իր աղմկալի բնաւորութեամբ: Ոստիկանութիւնը դուրս տարաւ 22 ընդդիմադիր պատգամաւորի: Պատգամաւոր Պալին երկար կռւից յետոյ դուրս տարան 6 ոստիկան: Կոմս Ապօնին հրաժարվեց միջպարլամենտական դաշնակցութեան ունգարական խմբակի նախագահի կոչումից, պատճառաբանելով որ նա իբրև օպպօզիցիայի պատգամաւոր այլևս անկարող է յարաբերութեանց մէջ մտնել պրեզիդիումի անդամների հետ:

Համաձայն լրագրական տեղեկութեան, պատգամաւոր Կօվաչը կոմս Տիսսի կեանքի դէմ մահափորձ կատարելու և ինքնասպանութիւնից առաջ՝ կայսրի կաբինէտի դիւանատանն ներկայացրեց մի խնդրագիր, որի մէջ միջնորդում էր միապետի առաջ վերականգնելու ունգարական սահմանադրութիւնը և հեռացնելու վատ խորհրդատուներին:

Զինուորախումբը արգելք եղաւ արտաքսված պատգամաւորներին մտնել պարլամենտ: Այդ պատճառով օպպօզիցիօն պատգամաւորները հեռացան դահլիճից: Ներկայ էին միայն պարլամենտական աշխատանքի կուսակցութեան անդամները, որոնք ընդունեցին նախագը վերաքննելու առաջարկութիւնը: Տիսսը յայտնեց, որ իր գործունէութեան հէնց սկզբից նպատակ դրեց կռիւ մղել ունգարական պարլամենտում սկսվող անիշխանական սիմպտօմների դէմ. 1904 թ. նա պարտվեց, բայց այժմ գտընվում է կեանքի նշանաւոր բօլէների մէջ:

—

Վիէննա. — Չեռնօգորական Թագաւորը ունկնդրութեան ընդունեց արտաքին գործերի մինիստր կոմս Բերհտօլդին: Ունկնդրութիւնը շարունակվեց մի ժամ: Խօսում են, որ աւստրիական զինուորական մինիստրութիւնը մտադիր է հիմնել Չեռնօգորիայում զինուորական կցորդի պաշտօն:

—

Բերլին.—Պ. Հ. Գործակալութեան Թղթակցի ստացած տեղեկութիւնների համաձայն բուլղարական Թագաւորական զոյգը գոհ է Բերլինում ցոյց տրված ընդունելութիւնից, որի այցելութիւնը հետամուտ չէր քաղաքական նպատակի:

—

Պարիզ.—Գիտութեանց ճեմարանում Մէչնիկովը զեկուցում կարդաց մարդու կազմուածքի թունաւորման դէմ կռւելու մեթօդները ուսումնասիրելու աշխատանքների մասին: Այդ հարցը կապված է ծերութեան դէմ կռւելու խնդրի հետ, որի վրա աշխատում է Մէչնիկովը:

—

Վիէննա.—Բոլոր կուսակցութիւնների լիդէրների խորհրդակցութեան մէջ ներքին գործերի մինիստր բարոն Հէյնոլդ կառավարութեան անունից յայտարարեց, որ միապետութեան միջազգային պրէստիժը անհրաժեշտութիւն է ստեղծում շտապով գործադրել զինուորական բարենորոգումը:

—

Լօնդօն.—Պաշտօնապէս հաստատվեց, որ Լօրբէրնան հրաժարվում է լորդ-կանցլէրի պաշտօնից և Հօլդէնը նշանակվում է նրա տեղ:

Գործադուլային շարժումը աճում է:

—

Լօնդօն.—Կաբինէտը քննում է գործադուլից առաջ եկած դրութիւնը:

—

Թէհրան.—Պրեմիէր մինիստրի հրաժարականի լուրերը չեն հաստատվում: Կարծում են, որ կընդունվի արտաքին գործերի մինիստրի հրաժարականը: Երէկ երեկոյեան խնամակալին այցելեցին անգլիական և ռուսական դեսպանները:

Այսօր պետական խնամակալը մեկնեց արտասահման:

Պետական գանձապահ Մօրնար հաստատվեց իր պաշտօնում:

—

Թաւրիզ. — Գեներալ-նահանգապետի տանը կայացաւ բարձր մահմէդական ազգաբնակութեան ժողով մուշտէիդների մասնակցութեամբ, ուր որոշվեց դիմել կոչով մահմէդականներին և յորդորել պաշտպանել իրանց հայրերի կրօնն ու պատգամները, բարի բարքերը և կարգ ու կանօնը, որոնք խախտվեցին վերջին տարիները:

—

Պէկին. — Պետերբուրգում նախկին դեսպան Լուչխինեանը ստանձնեց արտաքին գործերի մինիստրի պարտականութիւնները:

—

Խանկօու.—Երէկ եկան վերին եապօնական պալատի 11 անդամ Չինաստանի իրերի դրութեան հետ ծանօթանալու համար:

—

Սանտ-Եագօ (Կուբա).—Ապստամբները այրեցին Սագուանուանամօ քաղաքը: Այնտեղ մեկնեց անգլիական մի յածանաւ:

—

Վաշինգտօն.—Հաւաննա մեկնեցին մի յածանաւ և ռազմանաւ 190 զինւորով:

—

Հավր.—Գործադուլային շարժումը տարածվում է:

—

Րիգա.—Բացի մէկից գործադուլ են անում գարեջուր պատրաստող բոլոր գործարանները:

—

Բօրդօ. —- Նաւաստիները որոշեցին գործադուլ անել:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

27 մայիսի

Տրիպօլիս.—Այն ամրութիւնների մօտ, որտեղ տեղի ունեցաւ Բոյնալդի գօ-

բամասի կռիւը, հետախուզիչ խմբերը գտան բազմաթիւ դիակ։ Հետախուզիչ խմբերը հրդեհեցին թշնամու բանակը և ոչնչացրին հեռագրի ու հեռախօսի թելերը, որոնցից օգտվում էին թիւրքերը։

—

Կ. Պոլիս.—Ի պատասխանի տրիպօլսեցի պատերազմողների հեռագրի, որով պահանջվում է շարունակել պատերազմը, մինչև որ վերջին թշնամին չը թողնի օսմանեան երկիրը, պալատը պատասխանեց, որ կառավարութիւնը և պարլամենտը համերաշխ են պատերազմը շարունակելու վճռի մէջ։

—

Հռոմ.—Մինիստրութիւնը Կրուպպի գործարանին պատուիրեց 75 միլիմետրանոց նոր տեսակի 50 դաշտային թընդանօթ։

—

Սալօնիկ.—Բոլոր արտաքսված իտալացիք մեկնեցին։

Թիւրք-բօլգարական սահմանագլխին Պալանկի մօտերը տեղի ունեցաւ լուրջ ընդհարում։ Տապով այնտեղ են կանչված բժիշկներ և վիրաբոյժներ։ Իշխանութիւնները կուի հետևանքները ծածկում են,

Ալբանիայում թռուցիկ է հրատարակված խոստանալով ամնիստիա բոլոր ապստամբներին բացի ագիտատորներից։

—

Բերլին.—Կ. Պոլսից հաղորդում են, որ Բաղդադի երկաթուղու նաւահանգիստը վերջնականապէս ընդունվեց Ալէքսանդրէտում, ուր երէկվանից աշխատանքների է ձեռնարկված։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՅՕԳՈՒՏ «ՄՇԱԿԻ» ՖՕՆԴԻ

(Նամակ խմբագրութեան)

Թիֆլիս, 30 մայիսի

«Մշակի» 40-ամեակի Յօբելեանական Յանձնաժողովը հնարաւորութիւն չունեցաւ՝ յօբելեանի տօնախմբութեան առիթով տպագրութեան տալ վերջին օրերս ստացված նուէրները յօգուտ «Մշակի» ֆօնդի։ Այսօրվանից վերսկսում ենք հետզհետէ ցուցակագրել։

Ինչպէս յայտնեցինք «Մշակի» № 111-ի մէջ՝ մինչև մայիսի 24-ը ընդամենը ստացված էր 18,655 ր. 88 կոպէկ։

Այնուհետև հետզհետէ ստացվել են. 1) Նուխուց, Արշակ քհն. Փալչեանի ձեռքով հանգանակված՝ 45 ռուբլի (նուիրատուների ցուցակը կը տպվի առանձին), 2) Մերվից, տեղական կանանց յօբելեանական մասնաժողովի ձեռքով, Ալ. Քհ. Պապօվեանի գրութեամբ՝ 116 ր. 65 կ. (ցուցակը կը տպվի առանձին), 3) Արմավիրից, տեղական յօբ. մասնաժողովի ձեռքով հանգանակված, Զաւաղ-բէկ Բալուղեանի միջոցով՝ 750 ռուբլի (ցուցակը կը տպվի առանձին), 4) Թիֆլիսում, Նիկողայոս Ս. Աբրահամեանից՝ 10 ր., 5) Վաղարշապատից, մի խումբ կանանց ձեռքով հանգանակված՝ 24 ր. 50 կ. (ցուցակը կը տպվի առանձին), 6) Բաթումից, տեղական յօբել. մասնաժողովի ձեռքով հանգանակված՝ 112 ր. 32 կ. (ցուցակը կը տպվի առանձին), 7) Գօրուց, Մեսրոպ Մարութեանի ձեռքով հանգանակված՝ 11 ր. (ցուցակը կը տպվի առանձին), 8) Լուգանսկից, Աշռաֆեանի միջոցով հանգանակված՝ 81 ռուբլի 50 կ. (ցուցակը կը տպվի առանձին), 9) Երևանից, Գէորգ Անտօնեանից՝ 10 ր., նոյնտեղից Իսահակ Ա. Տէր-Իսահակեանից՝ 10 ր., 10) Մեշեդիսերից, Դաւիթ Փանեանից՝ 25 ր., 11) Նովոչերկասկից, տեղական հայ գաղութից, Յ. Սայադեանցի և Ն. Հախնազարեանցի միջոցով՝ 62 ր. (ցուցակը կը տպվի առանձին), 12) Նոր-Բայազէտից, Գէորգ Արծրունու միջոցով՝ 32 ր. (ցուցակը կը տպվի առանձին), 13) Բաթումից, տեղական կանանց յօբել. մասնաժողովի ձեռքով հանգանակած՝ 170 ր. 95 կ. (ցուցակը կը տպվի առանձին)։

Այս 13 տեղերից ստացված նուէրների գումարն է 1460 ր. 92 կ., որ աւելացնելով նախորդ ստացված 18,655 ր. 88 կ. գումարին, համագումարն է 20,116 ր. 80 կ.։

Յօբել. Յանձնաժողով

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԿԱՆ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ *)

«Մշակի» քառասնամեակի առիթով

(Ստացված 24, 25, 26 և 27 մայիսի)

—

Մոսկվա.—Արևելեան Լեզուների Լազարեան Ճեմարանը գնահատելով «Մշակ» լրագրի բարեբար գործունէութիւնը յօգուտ հասարակութեան, շնորհաւորում է թերթի քառասնամեակը և ցանկանում յարատև բարգաւաճում։

Վերատեսուչ և տեսուչ

—

Նոր-Նախիջեւան.—Դպրանոցի ուսուցչական խումբը արտայայտում է իր լաւագոյն իղձերը՝ սիրոյ և ճշմարտութեան անկեղծ պաշտպան «Մշակին» նրա քառասնամեայ յօբելեանի առիթով։

Վերատեսուչ՝ Ե. Շահազիզ

—

Թէոդոսիա.—Թէոդոսիայի հայերի կղզեակը վառ ցնծութեամբ ողջունում է «Մշակի» նշանաւոր յօբելեանը, մայրենի անդաստանի աղնիւ, անխոնջ մշակի։ Թող օրհնված լինի անմոռանալի Գրիգոր Արծրունու յիշատակը, թող առաւել փարթամ ծաղկի նրա բեղմնաւոր գործունէութիւնը։

Տիկին Ալթունեան, օր. Խօրօզեան, Ալթունջի, Յարութիւնեան, Ալթունջի, Աբրահամեան, Յարութիւնով, Բողդանեան, Դողոխեան, Դեգօպիկ, Զարաֆեան, Զաքարեան, Քայալեան, Քէշիշեան, Քէփչեան, Քէշիշեան, Բաբեան, Բուրունեան, Ստարօստեան, Սուբաշեան։

—

Էրզրում.—Անկեղծ շնորհաւորութիւններ երախտաւոր «Մշակին» յօբելեանի առիթով։

Դաւիթով, Մաղաթեան, Տիգրանեան, Ջաւեանեան, Թաշջեան, Բէզազեան, Տէր-Մէլիքսէթեան, Երկանեան, Սարաֆեան, Վասիլեան, Էբէյեան, Տէր-Ազարեան, Մաչարեան, Երկանեան, Մուրադեան, Աբուլեան, Քօսեան վարդապետ, Տէր-Ազարեան, Միհրդատեան, Հանէսեան, Փ. Խաչատուրեան։

Սանասարեան դպրոց

—

Ալէքսանդրօպօլ.—Արգութեան դպրոցի մանկավարժական խորհուրդը սրտանց շնորհաւորում է ժողովրդական լրագիր «Մշակի» քառասնամեայ կուլտուրական գործունէութիւնը։

Տեսուչ՝ Աւետիք Տէր-Պօղոսեան

—

Երևան.—Երևանի հայոց թեմական հոգևոր դպրանոցի հոգաբարձութիւնը ուղղում է իր անկեղծ շնորհաւորանքները հայկական «Թայմսի»՝ «Մշակի» հանդիսաւոր յօբելեանի առիթով, ցանկանալով նրա ղեկավարներին ոյժ և եռանդ՝ ընթանալու «Մշակի» անմահ հիմնադիր Արծրունու ընդգծած ուղիով։

Ի դիմաց հոգաբարձութեան՝

Տէր-Մարտիրոսեան

—

Ալէքսանդրիա.—Յօբելեանին առթիւ յարգանք Արծրունիի յիշատակին, ջերմ խնդակցութիւն խմբագրութեան։

Ռամկավար ակումբի նախագահ՝

Ճենճիզեան

—

Թիֆլիս.—Թիֆլիսի հրէական բարեգործական ընկերութիւնը ողջունելով «Մշակ» լրագրին՝ նրա քառասնամեայ լուսաւոր գործունէութեան առիթով՝ ցանկանում է յարատև առաջադիմութիւն։

—

Սղնախ.—Խնդրում եմ լինել ներկայացուցիչ Սղնախ քաղաքի կողմից «Մշակի» 40-ամեայ յօբելեանին, շնորհաւորել նրա գործունէութիւնը ջերմ և անկեղծ արտայայտութիւններով. Թող «Մշակի» ներկայ և ապագայ գործիչները շարունակեն բարձր պահել այն դրօշակը, որ կանգնեցրել է մեծ Արծրունին։

Սղնախի քաղաքային աւագ՝

Ենիկօլօփեան

—

Էլիզաբէթա Լիզօ (Վենետիկից).—Ջերմագին բարեմաղթութիւններ վեհ և անմահ Արծրունու լրագրի երկար տևողութեան և ծաւալման համար, յօգուտ ազգային առաջադիմութեան։

Մխիթարեան Միաբ. Վենետիկի

—

Վառնա.—Ողջոյն և յարգանք առաջադիմական գաղափարների դրօշակակիր 40-ամեայ «Մշակին». յօբելեանական մեր ջերմագին շնորհաւորութիւնը ձեզ և «Մշակի» բոլոր աշխատաւորաց։

Հայկական Ընթերցարան

—

Կ. Պոլիս.—Խորին յարգանքով և ջերմ համակրանքով ողջունում ենք արի «Մշակի» 40-ամեայ յօբելեանը, յանուն գաւառի հայ մանկտւոյն, մեր բարեմաղթութիւններն ու շնորհաւորութիւններ ուղղելով խմբագրութեանդ։

Միացեալ Ընկերութիւնք

—

Արմավիր.—(Ուղղված Թիֆլիսի քաղաքագլխին)։ Արմավիրի հայ հասարակութիւնը յանձնարարեց ինձ խնդրել ձեզ լինել ներկայացուցիչ և արտայայտիչ նրա զգացմունքների՝ մեր աւագագոյն տպագրական օրգան «Մշակի» 40-ամեայ յօբելեանի հանդէսին։ Յիշեալ հասարակութիւնը փոխադրում է ձեր անունով 200 ր. «Մշակի» ֆօնդի համար և ուղղում իր լաւագոյն ցանկութիւնները յօբելեարին, անմոռանալի Գրիգոր Արծրունու թողած՝ հասարակութեանս համար թանգ ժառանգութեանը։

Արմավիրի գաւառական աւագ՝

Մուրատեան

—

Շուշի.—«Մշակի» 40-ամեայ յօբելեանի օրը ուղղում եմ իմ շնորհաւորութիւնները, ցանկանալով առաջադիմութիւն ապագայում։

Քաղաքագլուխ՝ Քալանթարեան

—

Ախալցխա.—Շնորհաւորում ենք «Մշակի» բեղմնաւոր 40-ամեակը, ցանկանալով նրան առաջադիմութիւն և յարատևութիւն. փառք և պատիւ անխոնջ «Մշակին»։

Քաղաքային ինքնավարութեան ներկայացուցիչներ՝

Մովսէսեան, Ղազարոսեան

—

Նոր-Նախիջեւան.—Գօզօյեան իգական գիմնազիայի մանկավարժական մարմինը քաղցր պարտականութիւն է համարում, հայ աւագագոյն լրագիր «Մշակի» այս 40-ամեայ յօբելեանի օրը, ուղղել իր անկեղծ շնորհաւորութիւնները լրագրի ներկայ ղեկավարներին։ Խոնարհվում ենք նրա հռչակաւոր հիմնադրի յիշատակի առջև, որը անձնազոհ յամառութեամբ մտրակում էր հարազատ ժողովրդի բացասական կողմերը և որը իր անդուլ եռանդով և անյողդողդ կամքով նախապատրաստեց իր լաւագոյն պատգամների ներկայ յաղթանակի տօնը։

Տեսչուհի՝ Ալեանակի

—

Էջմիածին.—(Պատճէնը Յով. Սպէնդիարին)։ Շնորհաւորում եմ «Մշակի» 40-ամեայ յօբելեանը, ցանկանում եմ նրան բեղմնաւոր գործունէութիւն՝ ըստ անմոռանալի հիմնադիր հրապարակախօս հանգուցեալ Գրիգոր Արծրունու պատգամների և սկզբունքների։

Ճեմարանի վերատեսուչ՝

Բագրատ վարդապետ

—

Քութայիս.—Մոսկվայի հնագիտական ընկերութեան կովկասեան բաժանմունքը ողջունում է «Մշակի» 40-ամեայ յօբելեանը, ցանկանալով նրան յարատև բեղմնաւոր գործունէութիւն յօգուտ ռուսահայերի։

Նախագահ՝ Լօպատինսկի

—

Շուշի.—Հոգևոր դպրոցի հոգաբարձութիւնը առաքում է իր անկեղծ շնորհաւորութիւնները «Մշակ» լրագրին նրա 40-ամեայ յօբելեանի առիթով, ցանկանալով նրան լինել ճշմարտութեան և արդարութեան ջահը, ամուր կանգնած հասարակական շահերի պաշտպանութեան գործում։

Հոգաբարձութիւն

—

Բագու.—Բագուի Հայոց Մարդասիրական Ընկերութեան վարչութիւնը ողջունում է «Մշակ» լրագրի հիմնադիր Գրիգոր Արծրունու յաջորդներին իր ողջոյնը և շնորհաւորութիւնը լրագրի 40-ամեայ յօբելեանի առիթով։ Ազգային կեանքում որոշ հոսանք ստեղծող և ժողովրդականացած «Մշակին» ամուր հիմքը դնող ազատ-հրապարակախօսի պայծառ դէմքը թանգ է հայ հասարակութեան բոլոր խաւերի համար, իսկ նրա ջերմ քարոզը ժողովրդին սիրելու և քրիստոնէական Ռուսաստանին կապվելու մասին, ապա Կովկասի միւս ազգութիւններին հետ խաղաղ ապրելու՝ կենդանի է ժողովրդի մէջ։ Նրա ցանած սերմերը ընկել են արգաւանդ հողի վրա։ Մեր այս սահական Արեւելքի սահմաններում պահպանել

*) Տես «Մշակ» № 115.

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

Պ. ԼԷՕԻ ԱՆՀԻՄՆ ՏՐՏՈՒՆՋԸ ԵՒ ՀԻՄՆԱՒՈՐ ՍԽԱԼՆԵՐԸ*)

Մեր պատմաբանը մօտենում է հարցին այն հոգեբանութեամբ, որը, թւում է, իր հետազօտութեանց սովորական մեթօդն է, և նկրտում է ցոյց տալ, որ մենք «գժլել ենք այն, ինչ որ ձեռնտու է», և ծածկել էականը. և ահա այդ էականն է, որ ուզում է հրապարակ հանել, ձեռք առնելով Նալբանդեանի «երկու տող» գրութիւնը։ Նա, որ այս գրուածքին է դիմում նրա հեղինակի նկարագիրը տալու համար, ինքն իր ձեռքով ստորագրում է իր անպատրաստականութեան վկայականը գրական-պատմական խնդիրներում։

Բայց թողնենք այս հարցը. չէ կարելի պ. Լէօից սպասել աւելին. քննական խնդիրներում նա այն «գեղունիներիցն է, որ չէ կարող տալ աւելին, քան տալիս է»։ Հաւասարվենք նրան և գնանք նրա ետևից։ Ընթերցողը չը պիտի մոռանայ, որ իր քաղուածներով պ. Լէօն ձգտում է ցոյց տալ, որ մենք մեղք ենք գործել, անբարեխղճութեան ծանր մեղք և բանաքաղութեան անվայել և բասրելի ձևով նմանել ենք պ. Մ.-ին և պ. Լէօին. մի խօսքով հակառակորդս փորձում է մեզ վերադարձնել այն կուժը, որ կոտրել էինք նրա և նրա գինակցի գլխին։

Ընթերցողի առանձին ուշադրութիւնն ենք խնդրում, որպէսզի մի անգամ ևս համոզվի, որ ինչ գործ ունենք անուղղելի կուզի հետ։

Կարիճ ընդդիմախօսս ամենից առաջ իր անհեթեթ մտքից բաժին է հանում մեզ և Նալբանդեանին, վերագրելով երկուսիս էլ վայրագ հասկացողութիւն. «Մինչդեռ պ. Ադոնցը եկեղեցի ասելով հասկանում է Օրմանեաններ, Զաւէնեաններ և առհասարակ հոգևորականներ, Նալբանդեանը բոլորովին իրաւացի զանազանում է եկեղեցին և հոգևորականները». և որպէսզի ցոյց տայ, թէ ինչպէս է զանազանում, բերում է Նալբանդեանի հետևեալ խօսքերը. «Եթէ հայոց ազգը իր կրօնը պահելով մնաց աշխարհի երեսին, այդ մասին շնորհակալութիւն մահմեդականութեան. սա բացասաբար պահպանեց հայերի կրօնը» և այլն։

Այս խորհրդածութեան միտքն այն է, որ իսլամը պահել է հայ կրօնը, իսկ կրօնը՝ հայ ազգութիւնը. «ազգը պահել է կրօնը, հետևաբար եւ ազգութիւնը»։ Պարզ է լոյսի պէս, որ հայ ազգութեան պահպանը կրօնն է, ըստ Նալբանդեանի, իսկ կրօնի՝ իսլամը։ Ո՞վ է պահել հայի կրօնը. իսլամը թէ ուրիշը. այդ չէ խնդիրը, այլ այն, որ այսպէս թէ այնպէս պահված կրօնը պահել է հայ ազգութիւնը, և եթէ կրօնապէս ձուլվէինք քրիստոնեայ պետութեան մէջ, կը կորչէինք իբր ազգութիւն, «չէինք ծնվի իբր հայ». ահա Նալբանդեանի հայեացքը։

Արդ, որպիսի ուղղով պէտք է անցնեն այս խօսքերը, որ փոխանակ ապացոյցի՝ հերքում դառնան նոյն Նալբանդեանի այն վճռին, թէ «եկեղեցին է ազգի պահողը», որ մենք էինք յիշել։ Ամեն մի գլուխ, որ իսկապէս բանականութեան անօթ է, պէտք է ընդունի, որ պ. Լէօն յիշեալ խօսքերով, ընդհակառակը, հաստատում է և ոչ ջրում մեր բանաքաղութիւնը Նալբանդեանի գրուածքից։ Բայց պ. Լէօի հանճարեղ հաշւով, Նալբանդեանն եկեղեցի ասելով հասկանում է կրօն, դաւանութիւն, այսինքն եկեղեցի առանց կղերի, առանց անիծեալ հոգևորականութեան. և այս մտքով է եկեղեցին՝ ազգութեան փրկիչ. իսկ հոգևորականները իբր սինքլօրների վոհմակ՝ եկեղեցու այս փրկաւէտութեան հետ կապ չունեն։ Այսպիսով, «երկու տող» գրութիւնը պ. Լէօի աչքում և ձեռքում մի գաւազան է, որով նա իբր նոր Քրիստոս ուզում է եկեղեցուց արտաքսել այն աւազակներին, որոնց անունն է հոգևորականութիւն։ Նալբանդեանը չէ կարող շնորհակալ լինել պ. Լէօից այս մեկնաբանութեան համար և պէտք է տրտնջայ, որ պարոնը, երևի չափազանց սիրուց, իր մտաւոր հարստութիւնը նրան է նուիրում և սրանով նրան խեւութեան վտանգի ենթարկում։ Նալբանդեանը, անտարակոյս, այս նուէրից տուժում է. նա զոհ է անզգաստ սիրոյ։ Պատմութեան մէջ կրօնը գործօն է հէնց այն պատճառով, որ մարդկային միւս անհատական զգացմունքների հետ համեմատած ամենից աւելի ընդունակ է առարկայանալ (օբեկտիվանալ), մարմին ստանալ, մի որոշ ընդհանրութեան համար մատչելի թանձրութեամբ։ Քրիստոնէական կրօնի մարմինը եկեղեցին է իբր որոշ հաստատութիւն և այս մարմինն է, որ դեր է կատարում պատմութեան մէջ։ Հայի կրօնը, հայի քրիստոնէութիւնը պատմական ազդակ է այն չափով, որչափ նա մարմնացել, արձանացել է հայ ազգային եկեղեցու, եկեղեցական կազմակերպութեան մէջ։ Եկեղեցին հաստատութիւն է ոչ միայն իր բարոյական հիմքով, տեսական բովանդակութեամբ, այլ և իր կազմով, իր անմիջական սպասաւորներով, որոնք կոչված են վառ պահելու նրա հիմն կազմող աշխարհահայեցողութիւնը։

Ով որ եկեղեցուց հանում է կղերը և միևնոյն ժամանակ կրկնում, թէ կրօնը պահեց ազգութիւնը, նա պարզապէս չէ հասկանում, թէ ինչ է ասում, իրան հաշիւ չէ տալիս, թէ ինչով է կրօնը ազգութեան պահնակ։

Ազգայնութեան հիմնաքարը միասնական եսի գիտակցութիւն է, որը ստեղծում և պահում է առաւելապէս լեզուն և գիրը. հայ եկեղեցու հայութեան և մարդկութեան պարգևած անվիճելի շնորհքը հայ լեզուն և գրականութիւնն է։ Ո՞վ է պահպանել հայ ազգի ստեղծագործութեան այդ գանձը, անցեալի այն վեհապանծ դիցուհին, որ կոչվում է հայ լեզու. մօլլաներն ու ախունդներն են մշակել և մեզ աւանդել. հայ գիրը, որ այնպիսի մրմունջով հեկեկում է դարերի խորքերից իբր յաւիտենական հնչակ, իսլամի ծառայ խօջաներն են սնել, փայփայել. կամ թէ այն կրօնաւորները, որ հայի տառապանքները արցունքով և աղօթքով գրի են առել և այդ գրից կռել ազգային գիտակցութեան երկաթէ շղթան. նրանք բոլորը խաւարարներ, մատնիչներ, ճակաճաններ էին։

Ո՞ւր է սրբազան բանականութիւնը, եթէ բերանը կարող է բացվել այսպիսի վիժանքով։ Ոչ, Նալբանդեանը անմեղապարտ է այս զառանցանքի համար. նա եկեղեցու անկախութեան և ընդհանրապէս նրա շուրջը գործող մարդկանց «տօնելի և խնկելի բարերարներ» էր համարում և նրանց յիշատակը՝ սուրբ. գիտէր «երանելի հայրապետներ, որոնց կօշկի խրացը արժանի չէին լուծանել մարդիկ, որոնք ձգտում են նսեմացնել նրանց յիշատակը»։ Մեղքը բացառապէս նրա պարզամիտ թարգմանինն է, որ ամեն կերպ աշխատում է քարշ տալ իր ետևից Նալբանդեանին, որ յետոյ ասէ, թէ «ամենափայլուն դէմքը» կողքին է նստած։

Եկեղեցուց վտնված հոգևորական դասէութիւնը պ. Լէօն բնորոշում է նոյն Նալբանդեանի բերանով և բերում է կտորներ, որոնք միմեանց ջնջում են։ «Ամենայն իր մէջ միայն փակված և կենտրոնացած կացութիւն սկսած Եգիպտոսի քուրմերից մինչև Պիոս VII... վնաս է տուել մարդկութեան», լսում ենք Նալբանդեանից պ. Լէօի ցանկութեամբ։ Քիչ յետոյ նոյն մարդը աւելացնում է. «Մեր եկեղեցւոյ կառավարութիւնը սահմանադրական է և մեր եկեղեցականներին դեռ ևս շատ բան է պակաս եգիպտական քուրմ կամ եզուիտ լինելու համար»։ Ասել է, թէ մեր եկեղեցուն վտանգ չէ սպառնում փակված կացութիւնը։ Բայց ինչու է հարկաւոր համարել ընդդիմախօսս այս քաղուածով ծանրաբեռնել իր առանց այն էլ ծանր մտածողութիւնը. որպէս զի նմանի այն «խելացի հակառակորդին», որ մի ձեռքով կրակ է անում, միւսով ջուր ածում վրան։

Պ. Լէօն պէտք է զգում լսել Նալբանդեանի խորհմաստ խրատը, թէ «եկեղեցին ազգն է, հոգևորականութիւնը սպասաւոր է եկեղեցուն», այլ և «ազգն իրաւունք ունի լաւին գովելու և լսելու և վատին դատապարտելու և պատժելու»։ Ազգն, անշուշտ, իրաւունք ունի, բայց ոչ պ. Լէօն և նման ազգային դատախազներ. ընդհակառակը, եթէ սրանք ուզում են յարգել ազգի ձայնը, պիտի ձեռնպահ մնան նրա ընտրեալների հասցէին անվայել հայհոյանքներ թափելու։

Որպէս զի պ. Լէօն այդ իրաւունքը իւրացնի, մատը դնում է Նալբանդեանի այն յիշոցի վրա, թէ ուր Ադամայ եօթ մահացու մեղքերն են, այնտեղ կանգնած է մի եկեղեցական, բայց չէ ուզեցել միտք մաքր տայ, և առանց Նալբանդեանի օգնութեան վճռէ. իսկ ուր որ առաքինութիւններ են, այնտեղ եկեղեցականներն չը կան ամենևին*)։

Վերջապէս քաղում է և «մի սքանչելի կտոր», որ հայը ճնշված է ոչ միայն օտարներից, այլ նաև «իր հարուստներից, իր հոգևորներից և կիսագրագէտ և ուսումնական կամ փիլիսօփայ ասվածներից». և հրճվում է անգիտակից ուրախութեամբ, առանց նկատելու որ այս կտորը նոյնչափ հոգևորականներին է վերաբերում, որքան և պ. Լէօի պէս «կիսագրագէտ կամ ուսումնական, գուցէ և փիլիսօփայ ասվածներին»։

Այս ծանր աշխատութիւնից յետոյ պարոնը յաղթական ձայնով բացագանչում է. «Այսպէս մտածողն և գործողն պ. Ադոնցը բերել բազմեցրել է Օրմանեանի կողքին իբրև գաղափարակից. բացատրութիւնների ոչ մի կարիք չը կայ. անգրագէտ բանաքաղութեան (°) կատարած անարգ գործը ամենքի առաջ է»։

Ընթերցողս պիտի զարմանայ այս անակնկալ դափինի վրա, պիտի ապշի, որ հակառակորդս տկար մտքի կատաղի երիվարները չը հնազանդվելով տիրոջ, գլխիվայր տապալեցին նրան, կոխոտեցին, աքացեցին... և յանկարծ փրփրերախ կանգնեցին մեր դռան առաջ։

Արդեօք քաջաձի իգիթի փառերը, նրա անտեղի բանաքաղութիւնը մազ անգամ խախտեցին վէճի նիւթը, թէ «ազգը իր գոյութիւնը պէտք է պահէ եկեղեցու միջոցով», թէ ընդհակառակը աւելին ևս հաստատեցին, քանի որ նրա քաղուածները ևս «վկայում են, որ կրօնն է ազգի պահողը», «մեր եկեղեցին սահմանադրական է», և մեր եկեղեցականը եզուիտ կամ քուրմ չէ։

Արդ թող ների մեզ ընթերցողն ասել, որ պ. Լէօն իր դատողութեամբ և իր եզրակացութեամբ ցոյց տուաւ միայն, որ կան անփոյթ գլուխներ, որոնք մարմնի թանգագին մասերից չեն *)։

Ն. Ադոնց

(Վերջը միւս անգամ)

*) Տես «Մշակ» № 115.

*) Եւ այս բոլոր պեղումները անում է պ. Լէօն, չը խնայելով և Նալբանդեանի յիշատակը, որ ցոյց տայ, թէ քաղաքավարի չի ուզում լինել ազգի ընտրեալ պատրիարքների վերաբերեալ։ Պէտք է մի վերջին փորձ անենք և յիշեցնենք պ. Լէօին իր պաշտած անձերից մէկի խօսքերը, որ գոնէ նրանից պատկառի, եթէ մեր ասածը չի հասկանում, կամ թիւր է մեկնում. Ներսէս պատրիարքը իր գահակալական ճառում ահա ինչ էր խնդրում ասկրթներից. «Յարգենք մեր օգտին համար ընտրած մարդիկներն, զի անոնց պատիւը մերն է. եթէ մենք մեր կաթողիկոսին, մեր պատրիարքին, մեր առաջնորդներուն, մեր ժողովներուն պատիւը չպահենք, օտարներէն նոյն պահանջելու իրաւունքնիս կը կորսնցունեմք»։

*) Պր. Լէօն զգում է, որ վէճի խնդիրը մնաց ծանրացած նրա մէջքին, որ հերքելին չը հերքվեց և դուրս եկաւ, որ պ. Ադոնցը չէ, որ ջուխտ ոտով խրվել է, «այլ ինքն է, որ խեղդվում է մտքի և տրամաբանութեան փոշու» մէջ. հարկաւոր է համարում աւետել, որ «մի տարուց յետոյ, 1862 թ., Նալբանդեանը արդէն բոլորովին ձեռք էր վերցրել այն մտքից, թէ եկեղեցին է ազգութեան պահպանողն»։ Եւ իբրև ապացոյց բերում է մի քաղուած «Երկրագործութիւն» գրքոյկից. դժբաղդաբար և այս կոչումով պ. Լէօն ապացուցանում է աւելորդ անգամ իր թերավարժութիւնը։ Նախ՝ Նալբանդեանը այս աշխատութեան մէջ խօսում է միմիայն տնտեսական խնդրի մասին, ինչպէս ինքն է վկայում (եր. 52). երկրորդ՝ շեշտել տնտեսականի կարևորութիւնը՝ չէ նշանակում ժխտել միւս գործօնների արժէքը. ազգութիւնը բարդ երևոյթ է. միայն հողն ու օդը բաւական չեն ազգային մարմինը բնորոշելու. կայ լեզու, սովորութիւն, աւանդութիւն և այլն, որ Նալբանդեանը չէր կարող ուրանալ։ Եւ երրորդ՝ պ. Լէօն բոլորովին չէ հասկացել «Երկրագործութիւն» երկի հիմնական իմաստը։ Պէտք է նեղանայ, եթէ ասենք, որ քաղուածքը բերում է այնպէս, ինչպէս տիրացուն սաղմոսի տներից մինը, առանց միտ դնելու հեղինակի խորհրդածութեան թելին, և չարաչար սխալվում է։ Այս աշխատութեան մէջ Նալբանդեան պաշտպանում է հողի և երկրագործութեան առաւելութիւնն ընդդէմ վաճառականութեան. իսկ հող ձեռք բերելու համար անհրաժեշտ է համարում ազգութիւն, որովհետև նրա հայեացքով սոսկ մարդը վերացական գաղափար է, պատմութեան և կեանքի մէջ կայ միայն հայ, թուրք, գերման, ֆրանս, բայց ոչ լոկ մարդ. մարդու դրութիւնը որոշվում է ազգութեամբ։ Այդ պատճառով, «ազգութիւնը օգտակար է և հարկաւոր, որպէս կարիք, որպէս բողոք երկրագնդի վրա մի կտոր հող ձեռք բերելու համար» (եր. 100.) «Ազգութիւնը անմեղադրելի է և տօնելի իսկ իր հաւաքական անձնաւորութեան անունով իրաւունք ձեռք բերելու և նոյնը իր անդամներին բաշխելու»։ Այստեղից հիմնում է, որ Նալբանդեանի ելակէտը ազգութիւնն է. սա է աղբիւր հողի. սա է, որ հող է տալիս, և ոչ թէ հողն է, որ ազգութիւն է ստեղծում։ Պր. Լէօի բերած խօսքերը, թէ «ազգութեան ներքին և էական խորհուրդը տնտեսականն է, առանց որի ազգութիւնը անհիմն է» և այլն, առանձին վերցրած, կարող էին գայթակղեցնել ընթերցողին, բայց եթէ աչքի առնենք խորհրդածութեան տրամաբանական կապը, այդ խօսքերը նշանակում են, որ ազգութեան խորհուրդը, այսինքն նպատակը գոյութեան իմաստն է, տնտեսականը՝ հող ձեռք բերելը. հողը ազգութեան նպատակն է, պատճառ չէ բառի բուն մտքով, այլ causa finalis, ինչպէս օրինակ բարոյագէտը կարող է ասել, թէ ամուսնութեան խորհուրդն է որդեծնութիւնը, առանց որի պսակը անհիմն է. բայց այս չէ նշանակում, որ որդեծնութիւնը պատճառն է ամուսնութեան։ Նալբանդեանը իր միտքը պարզում է հետևեալ հարց ու պատասխանով. «Դու ինձ ասում ես՝ պահենք ազգութիւնը... շատ բարի. բայց ասա, խնդրեմ, ինչի համար պահենք, ինչն է պահելու օգուտը և ինչ է կորուսանելու վնասը»։ Պր. Լէօն իրան յատուկ բարեխղճութեամբ այս հարցը բաց է թողնում և բերում է միայն պատասխանը, որ անփորձ ու անտեղեակ ընթերցողին կարող է մոլորեցնել։ «Երբ դու չոր-չոր ազգասիրութիւն չը քարոզես, այլ ասես՝ «պահիր ազգութիւնդ... և այդ բոլորը քեզ իրաւունք կը տայ մի կտոր հող ձեռք բերելու», ես կը հասկանամ քո խօսքը և կը հետևեմ քո ձայնին, որովհետև աւետարանում է ինձ փրկութիւն»։ Այսպէս ուրեմն Նալբանդեանի հայեացքով՝ ազգութիւնը անհրաժեշտ է. նրա պահելու օգուտը այն է, որ հող է տալիս, «իսկ կորցնելու վնասն այն, որ զրկվում ենք հողից»։ Ահա ինչու համար ենք պախարակում պ. Լէօի սաղմոսավարի ընթերցանութիւնը։

լրագիրը ամբողջ 40 տարվայ ընթացքում՝ դա նշանակում է կատարել ժողովրդի համար կենսապէս անհրաժեշտ մի գործ։ Քանի «Մշակը» հաւատարիմ կը մնայ անմոռանալի Գրիգոր Արծրունու սկզբունքներին և նրա բիւրեղային մաքուր գործակերպին, նրան պիտի պատկանի, ինչպէս առաջ, ազգային կեանքի ղեկավարի բարձր դերը։

Նախագահ վարչութեան՝ Մ. Պապաջանեան

—

Բագու.—(Ուղղված Յօբ. Յանձն. նախագահին)։ Բագուի հայոց եկ.-ծխ. դպրոցների հոգաբարձութիւնը իր քաղցր պարտականութիւնն է համարում միացնել իր թոյլ, բայց անկեղծ ձայնը հայ հասարակութեան զօրեղ խմբերգին, որ տօնում է այսօր «Մշակի» 40-ամեայ գործունէութեան յօբելեանը։ «Մշակը» հանդիսացել է մի իսկական դպրոց կուլտուրական ամբողջ հայ հասարակութեան համար, որի գործունէութիւնը անքակտելի կապերով կապված է մեր ամբողջ կեանքի հետ վերջին 40 տարիների ընթացքում։ Այն լրագրին, որը իր իրաւունքը ձեռք է բերել յամառ պայքարում և որի գոյութեան համար հիմնադրի կեանքն է զոհվել, հոգաբարձութիւնս ուղղում է իր լաւագոյն ցանկութիւնները նրա ապագայ գոյութեան համար, որ հաւատարիմ է մնացել անմահ Արծրունու տրադիցիաններին։

Փոխ-նախագահ՝ Վաչեանց

—

Շուշի.—Բարձր գնահատելով «Մշակ» լրագրի ծառայութիւնը հայ ժողովրդին կուլտուրապէս ծառայելու գործում, ջերմագին ողջունում ենք նրա 40-ամեայ գործունէութիւնը տպագրական խօսքի փշոտ ճանապարհի վրա, ցանկանալով նրան յառատև բարգաւաճումն և հանգուցեալ Արծրունու նուիրական սկզբունքների իրագործումը։

Վերատեսուչ դպրանոցի՝ Եարամիշեան
Ուսուցիչներ՝ Տէր - Միքայէլեան, Ղուլիքխեան, Թորոսեան, Դեմուրեան, Տէր-Մինասեան, Տէր-Պօղոսեան, Տէր-Յովհաննիսեան, Տէր - Ղուկասեան, Թահթաճեան։

(Կը շարունակվի)

ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐԻ ՃԱՌԸ

(Արտասանված «Մշակի» 40-ամեայ յօբելեանի տօնակատարութեան ժամանակ)

—

Յարգելի ներկայացուցիչներ, պատգամաւորներ և հանդիսականներ, տիկիններ և պարոններ.

Ես իբրև մի անձ, որի վրա դրված է «Մշակի» խմբագրի ծանր և միևնոյն ժամանակ ազնուագոյն պաշտօնավարութիւնը, պատիւ ունեմ խմբագրութեան և ներկայ աշխատակիցների կողմից յայտնել բոլորիդ մեր անկեղծ շնորհակալութիւնները և յարգանքի զգացմունքները։

«Մշակի» յօբելեանը նրա բոլոր գործողների հաւաքական աշխատանքի տօնն է։

Այսօր տօնն է այն ամբողջութեան, որ քառասուն տարվայ ընթացքում մասնակցել է «Մշակի» գործունէութեան, տօնն է թէ «Մշակի» խմբագրութեան և թէ այն բոլոր աշխատակիցների, որոնք գործել են խմբագրութեան հետ միասին։

Շատ են նրանք, այդ աշխատակիցները, իրանց թւով։ Նրանք մի քանի հազար հոգի են։

Իւրաքանչիւրը նրանցից տուել է այն, ինչ որ կարողացել է, կամ ինչ որ թոյլ են տուել ժամանակակից պայմանները։ Նրանցից մի քանիսը այլ ևս չը կան այս աշխարհում, վախճանվել են, միւսները գործել են ժամանակաւոր, իսկ խոշոր մի թիւ մնում է իբրև ներկայումս գործող կուլտուրական մի զինուորութիւն։

Քառասուն տարիների երկար տարածութեան վրա կատարվել է գաղափարական կուլտուրական խոշոր մի գործ, որտեղ ցոլացել են հայ ժողովրդի լաւագոյն մասի խոհերը, մտածողութիւնները, տենչերը, հասարակական գիտակցութիւնը և կուլտուրական գործունէութիւնը։

«Մշակի» հիմնական ծրագիրը և ուղղութիւնը պահպանվել են հարազատ. այն է՝ զարգացնել քաղաքացիական կեանք, տալ գիտութիւն ժողովրդին, բեղմնաւորել գրականութիւնը մարդկային ստեղծագործող ոգին արտայայտելու համար։

Ծրագիրը իր էութեամբ մնաց սրբութեամբ. խնդիրների մշակութիւնը, այս ու այն կենսական երևոյթի լուսաբանութիւնը և քննութիւնը համապատասխանեցին ժամանակակից պահանջներին։

«Մշակը» իր առաջին շրջանում բաց էր անում ուղիներ մարդկանց դիտողութեան և մտածողութեան համար։ Նա եռանդոտ քարոզիչ էր անհատի զարգացման, համոզմունքի և դաւանանքի անձեռնմխելիութեան, խղճի, կրթական և քաղաքացիական իրաւունքների անխախտելիութեան, հրապարակական քննադատութեան լայն ըմբռնման, հասարակական ընդարձակ ինքնագործութեան։

Իր երկրորդ շրջանում «Մշակը» աւելի մեծ չափով մուտք գործեց ժողովրդական խաւերը և ընդարձակեց ու բարգաւաճեց իր աշխատանքը, գործ ունենալով իրական փաստերի, տեղական խոչընդոտների և արգելքների հետ։ Այդտեղ գործադրվեցին ջանքեր՝ կազմակերպելու հաւաքական աշխատանք, գրաւելու մասսաները դէպի կուլտուրական գործունէութիւն։

Պաշտպանելով ընդհանրապէս խօսքի, մտքի, դպրոցի, գիտութեան, գեղարուեստի, անհատի զարգացման գաղափարները, «Մշակը» մտնելով ժողովրդական կեանքի ովկիանոսի մէջ՝ հանդէս բերեց ընդարձակ ժողովրդասիրութեան թելադրած գործելակերպը։ Եւ հանդէս եկաւ գրաւիչ գաղափարը ժողովրդական գրքի, ժողովրդական համալսարանի, ժողովրդական թատրոնի, ժողովրդական դպրոցի, ժողովրդական հրահանգչութեան։

Մեր բնաբանը դարձաւ գաղափարական-հասարակական գործունէութիւն ժողովրդի մէջ, ժողովրդի հետ, ժողովրդով, ժողովրդի համար։

Եւ մեր նպատակակէտը դարձաւ աջակցել ժողովրդին՝ լինելու տէր իր կուլտուրական և հասարակական գործերին ընտրական սեփական քուէով, ազատ կեղծ թելադրանքների ճնշող ազդեցութիւններից։

Եւ մենք հաւատացած էինք, որ ինքնագիտակցութեան ճանապարհի վրա ոտք դրած ժողովուրդը՝ ամենամեծ գրաւականն է մեր կուլտուրական զարգացման ամրութեան և ապահովութեան համար։

Ապրելով մի երկրի մէջ, որը բովանդակում է համայնքների, ցեղերի, դաւանանքների մի կենդանի թանգարան, մենք աւելի ճոխ զարգացում էինք տալիս այն համակրելի գաղափարին, որ կազմել է «Մշակի» ամենաթանգագին արժանաւորութիւններից մէկը՝ նրա հիմնադրութեան առաջին օրերից։ Դա ազգերի համերաշխութեան, հաւատների փոխադարձօրէն միմեանց ճանաչելու և աջակցելու գաղափարն էր, որը մեզ՝ «Մշակի» գործողներիս ոգևորում է գործել կեանքի մէջ մեծ վստահութեամբ և կորովի անձնուիրութեամբ, հաւատալով, որ մենք մեր հարևանների հետ միացած կառուցանում ենք կուլտուրայի ընդհանուր մի շէնք, որը պէտք է լինի բոլորի սիրելին, բոլորի պաշտպանելը, բոլորի պարծանքը, բոլորի բարոյական և հասարակական ոյժը։

Համերաշխութեան վեհ սկզբունքների քարոզը անցաւ ծանր փորձութիւնների միջով և մենք հաւատարիմ մնացինք այդ սկզբունքներին, վստահ նրանց խոշոր փրկարարութեան և ապագայ յաղթանակների վրա։

Միևնոյն ժամանակ օրէ-օր աւելի ու աւելի պարզվում էր և պետականութեան գաղափարի համակրելի գործադրութեան անհրաժեշտութիւնը։ Զեմստվային ինքնավարութեան, դատավարութեան բարւոքման, համալսարանի բացման, հաղորդակցութեան մեծ ուղիների կառուցման, հանրակրթական խոշոր կազմակերպութեան և ուրիշ էական խնդիրներ ընտելացնում էին մեզ լայն հասարակական և պետական մտածողութեան, կապելով մեզ բոլոր այն ժողովուրդների հետ, որոնց հետ մեզ վերապահված է արգասաւորել թէ ընդհանուր պետութեան և թէ նրա մի մասնիկի՝ մեր երկրի կեանքը։

Յօբելեանական հանդէսի ներկայ րոպէն ինձ թոյլ չէ կարող տալ մանրամասնութիւնների մէջ մտնել, և միայն մի բան կարող եմ ասել, որ «Մշակը» իր գործունէութեան ամեն մի շրջանում անկեղծօրէն ցանկացել է արտայայտիչը լինել ժողովրդի լաւագոյն մտածողութեան և տենչանքների։

Մենք, որ նուիրել ենք «Մշակին» մեր երիտասարդական ոյժերը տարիների ընթացքում, մեր մտածողութիւնները և մեր անդուլ աշխատանքը, սիրել ենք գաղափարական մի վեհագոյն գործ, որին և նուիրվել ենք։

Ուժեղ է մեր հաւատը դէպի գաղափարների փրկարար ոյժը, մեր հաւատը դէպի ժողովրդի շինարար կուլտուրական կորովը, մեր հաւատը դէպի լաւագոյն ինտելիգենցիայի ընտիր տարրերի անսպառելիութիւնը։ Եւ մենք բոլորած գաղափարական «Մշակ» օրգանի շուրջը՝ ասում ենք, որ մենք ապրել և գործել ենք մեր այդ հաւատի զօրութեամբ և վստահ ենք, որ ապագան պահված է «Մշակի» գաղափարական յաղթանակների համար։

ՀԱՅ ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆՈՒՄ

II

Ա. Քալանթար զեկուցեց հետևեալը։

Այն վարդի ծաղկոցը, որ ունի բժշկապետ Բ. Նաւասարդեանը Թիֆլիսում, աչքի է ընկնում իր վարդերի տեսակների քանակով և որակով։

Ներկայումս վարդանոցում կայ 562 տեսակ վարդ։

Իր տեսակների բազմութեամբ դա առաջնակարգ վարդանոցներից մէկն է։

Վարդերը կարգաւորված են եւրոպական ցուցակների համաձայն և բոլորը կրում են իրանց վրա տախտակներ այն որոշ անուններով, որոնցով նրանք յայտնի են ծաղկաբուծութեան մէջ։

Վարդանոցի մէջ կան ամեն գոյնի և խոշորութեամբ ծաղիկ ունեցողներ։ Կարմիր, բաց կարմիր, դեղնագոյն, սպիտակ, մուգ կարմիր, նարնջագոյն, կապտաւուն, նոյն իսկ կանաչաթերթ վարդեր։ Փշալից վարդերի շարքում կան սակաւափուշ և նոյնիսկ անփուշ վարդեր։

Բացի յիշված 562 վարդաթփերից կան և աչքի ընկնող տեսակների կրկնակի թփեր, ընդամենը մինչև 1500 թուփ։

Վարդերի մէջ գնահատելի են ճանաչվել Նաւասարդեանի ծաղկոցում այն վարդերը, որ մշտապէս ծաղիկ ունեն՝ գարնանը, ամառը և աշնանը։ Մշտածաղիկները թէ գեղեցկութիւն են տալիս ծաղկանոցին և թէ աւելի արդիւնաւէտ են դարձնում բուրաստանը, իբրև առևտրական մի ձեռնարկութիւն։

Նաւասարդեանի ծաղկանոցը կարող է տալ տարեկան մինչև 100,000 հատ վարդ։

Ա. Քալանթար տուեց մանրամասն տեղեկութիւն ծաղկոցի հողի, պարարտացման, պատուաստման, ուրիշ կուլտուրական բոյսերի մշակութեան, առհասարակ ծաղկոցի տնտեսութեան մասին և վերջում յայտնեց ցանկութիւն, որ բժշկ. Բ. Նաւասարդեանը օգնի ուսումնասիրելու կովկասեան վարդերի տեսակները, կազմելով նրանցից ժողովածու իր ծաղկոցում։

Բժշկապետ Նաւասարդեանը տալով մի քանի նախնական բացատրութիւններ վարդանոցի պատմութեան և գործունէութեան մասին՝ հանդէս դրեց իր այգու վարդերից մի գեղեցիկ ժողովածու, որը կրկնակի գրաւիչ էր ժողովականների համար թէ ծաղիկների չքնաղութեամբ և թէ կուլտուրական գործի շահեկանութեամբ։

Ժողովածուի մէջ կային 51 վարդի տեսակներ։

Բժշկ. Նաւասարդեանը իւրաքանչիւր վարդի մասին տալիս էր մանրամասն տեղեկութիւն, յայտնելով նրա եւրոպական անունը և բացատրելով նրա արժանիքները։

Ժողովականները մեծ հետաքրքրութեամբ լսում էին բացատրութիւնները և հիանում վարդերից։ Նրանք յայտնեցին իրանց շնորհակալութիւնը բժշկ. Նաւասարդեանին ջերմ ծափահարութեամբ։

ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

—

«Հորիզոնի» և մանաւանդ տէր Արշակ Յարութիւնեանի համար ցաւ ու դարդ է դարձել Յովնանեան դպրոցի ներկայ հոգաբարձական կազմը։ Հոգաբարձութեան պաշտօնավարութեան ժամանակամիջոցը լրացել է,—գրում են նրանք,—ինչու հոգաբարձութիւնը շարունակում է վարել իր պաշտօնը։ Եւ նրանց յանդգնութիւնը ու անհամբերութիւնը հասնում է մինչև այն աստիճանի, որ սկսում են ոչ միայն խորհուրդ, այլ նոյն իսկ սպառնալիք կարդալ, թէ հոգաբարձութիւնը չը պէտք է կարգադրութիւններ անէ առաջիկայ ուսումնական տարվայ համար։ Արշակ Յարութիւնեանները այն կարծիքի են, թէ գուցէ նորից կարելի լինի ազգային ցեցերին—այն ցեցերին, որոնց աջողվել էր մեր դպրոցները և մանաւորապէս Յովնանեան դպրոցը իրանց անբարոյական շահատակութիւնների կենտրոն դարձնել—դառնալ Յովնանեան դպրոցի հոգաբարձուներ և, ով երջանկութիւն, նորից պաշտօնի հրաւիրել թայֆայական ուսուցիչներին ու մանաւանդ Արշակ Յարութիւնեանին։

Ջէ որ մարդկանց բերանում դեռ մնացել է համը։

Սակայն ով ծանօթ է Յովնանեան դպրոցի ներկայ հոգաբարձական կազմի պաշտօնավարութեան հետ, ով խնդրի վրա չէ նայում նեղ թայֆայական տեսակէտից, ով բարեխիղճ է, նրա համար պարզ և ակներև է, որ «Հորիզոնի» և Յարութիւնեանների թափած արտասուքը, ողբը կոկորդիլոսային արտասուք է և մեղադրանքները հոգաբարձութեան մասին՝ անհիմն և անբարեխիղճ։

Թող խօսեն փաստերը.

1) Յովնանեան դպրոցի ներկայ հոգաբարձական կազմը պաշտօնի մէջ է հաստատվել և մտել 1909 թ. դեկտ. 1-ին, 3 տարի ժամանակով, ինչպէս պահանջում է բարձրագոյնս հաստատված հիմնադրի կտակը։

Ուրեմն նրա պաշտօնավարութեան ժամանակը իսկապէս լրանում է 1912 թ. դեկտ. 1-ին։ Սակայն հանգուցեալ Իզմիրլեան կաթողիկոսի տուած հաստատութեան կոնդակի մէջ ասված է, թէ պաշտօնավարութեան ժամանակը մինչև 1912 թ. ապրիլի վերջն է։ Եւ որովհետև կոնդակի այդ կէտը հակասում է թէ կտակի պահանջին, թէ իրան կոնդակին, որ գրված է 1912 թ. նոյեմբերին, ուստի Եփրեմ եպիսկոպոսը հարկ էր համարել դիմել կաթողիկոսին՝ թիւրիմացութիւնը պարզելու համար։

2) Հոգաբարձութիւնը երբէք դէմ չէ եղել, որ նոր հոգաբարձուների ընտրութիւնը նշանակվի ապրիլին կամ մայիսին, բայց ընտրութիւններ նշանակելու իրաւունքը իրան չէ վերապահված, այլ թեմ. իշխանութեան։ Որ րոպէին որ գայ նոր հոգաբարձութիւնը՝ փոխարինելու նրան, նա, ի հարկէ, ամենայն պատրաստակամութեամբ, կը յանձնէ նոր կազմին դպրոցը։

3) Սակայն մինչև նոր ընտրութիւնների կայանալը, մինչև նոր հոգաբարձութեան հաստատութիւնը և պաշտօնի մէջ մտնելը, ներկայ հոգաբարձութիւնը բարոյական և իրաւաբանական պարտականութիւն ունի շարունակել իր պաշտօնը և չը թողնել դպրոցը անտէր։ Նա պարտաւոր է դպրոցին վերաբերեալ բոլոր տնօրէնութիւնները անել։

Հորիզոնականներին և Ս. Յարութիւնեաններին խորհուրդ կը տայի «դեռ գետը չը հասած՝ վարտիկը չը հանել», ըստ ժողովրդական առածի։

Հ. Ա.

ՊԵՏՐՈՍ ԱԴԱՄԵԱՆԻ ՄԱՀՎԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԻԹՈՎ

—

Շաբաթ օրը, յունիսի 2-ին, լրանում է հայ թատրոնի թագ ու պարծանք, անզուգական դերասան Պետրոս Ադամեանի ողբալի մահվան 21-ամեայ տարեդարձը, ուստի կարևոր ենք համարում այդ մասին մի երկու խօսք գրել։

Բաղդաւոր է այն ազգը և յարգանքի արժանի նրա ինտելիգենցիան՝ եթէ արժանաւորապէս մեծարել, պատւել, կենդանի ժամանակը՝ խրախուսել, իսկ մեռած ժամանակը՝ յիշատակն յաւերժացնել գիտէ իր տաղանդաւոր գործիչների, մայր-հայրենիքին և համայն մարդկութեանը ծառայող անձնուէր զաւակների։

Որպէսզի մենք էլ, հայերս, գէթ նուազագոյն չափով, գոնէ հեռուանց հեռու՝ բաղդաւորների շարքն անցնենք, որպէսզի մենք էլ մեծ ազգերի առաջ երախտամոռ, մեր արթուն խղճի առաջ յանցաւոր և անողոք պատմութեան առաջ դատապարտելի չը հանդիսանանք, մեր սուրբ պարտականութիւնը պիտի համարենք չը մոռանալ այդպիսիներին, ամենայն տարի ձգտութեամբ ու ամենայն պատրաստակամութեամբ յիշատակել նրանց պանծալի անունները՝ գէթ նրանց յիշատակին հանդիսաւոր ներկայացումներ տալով, դասախօսութիւններ կազմակերպելով, երեկոյթներ ու ցերեկոյթներ սարքելով, եթէ աւելին չասենք։

Աչքի առաջ ունենալով հայ ազգի մեծանուն դերասանի մահվան տարեդարձի մօտալուտ օրը՝ մեր սրբազան պարտքն է յիշեցնել Թիֆլիսի Հայոց Դրամատիք. Ընկերութեանը, որ այս դէպքում նրա վրա է ծանրանում ամենայն տարի հանգուցեալի անմահ յիշատակը հասարակութեան շրջանում որևէ կերպ վառ պահելու քաղցր և անհրաժեշտ պարտականութիւնը։

Եւ նա պարտաւոր է այդ անել, ի նկատի ունենալով այն, որ այդ միջոցով՝ բացի նրա յիշատակը թարմ պահելուց և մեզ իսկ պատիւ բերող՝ մեր երախտագիտական զգացումներն արտայայտելու առիթ ընծայելուց, հանդէսը կունենայ և պիտի անշուշտ ունենայ նաև խոշոր կրթիչ և խրախուսական, դաստիարակիչ նշանակութիւն։ Մի բան, որ անչափ ցանկալի, անչափ կարևոր ու անհրաժեշտ է մեզ պէս դանդաղաշարժ, չը գիտես առաջադիմող թէ յետադիմող, ազգի համար։

Այդպիսի ձեռնարկութիւնը կարող է օրինակ ծառայել նաև գաւառական գործիչ մարմինների՝ կազմված և կազմվող դրամատիքական ընկերութիւնների, սիրողների խմբերի և այլոց կողմից հոգեհանգիստներ ու յիշատակարժան հանդէսներ ձեռնարկելու գործում, ուր կը բացատրվեն հանգուցեալի կեանքն ու գործերը, կը կարդացվեն նրա գրուածքները, կը խօսվի նրա նշանակութեան, գեղարուեստին անձնուիրաբար ծառայելու անհրաժեշտութեան ու յիշատակն այսպէս կամ այնպէս յաւերժացնելու մասին։

Հանդէսը կարելի է կատարել և մի քանի օր ուշ, ոչինչ. որովհետև լաւ է ուշ, քան երբէք։

Եւ յուսով ենք, որ այդպիսին կը կատարվի։

Գ. Բաքուրեանց

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

—

Դպրոցի ցաւերից

Շիկահող, 15 մայիսի

Ամեն անգամ, երբ հարց է առաջանում Շիկահողի ծխ. դպրոցի շինութեան թերութիւնները լրացնելու համար մի որոշ գումար ժողովել, մեր գիւղացիք մէջ են բերում իրանց չքաւորութիւնը, գանգատվելով հասարակական ծախսերի անարդար բաշխումից, խանութպանների և այլ գիւղական տզրուկների կեղեքումներից։ Ընդունելով հանդերձ այս ամենի ճշմարտութիւնը, այնուամենայնիւ վերոյիշեալ առարկութիւնները մենք գտնում ենք ոչ բաւարար։

Եթէ յիրաւի գիւղացիութիւնը զգում է, որ ներկայ հասարակակարգի մէջ իր դրութիւնը խախուտ է, և այդպէս էլ պիտի շարունակվի, մինչև որ նա, գիւղացիութիւնը, դառնայ գիտակից, ապա նա այս ելակէտից բղխելով պիտի հասնի տրամաբանական եզրակացութեան, այն է՝ փարել իր կրթական հիմնարկութիւններին։ Սակայն ցաւն այն է, որ մեր գիւղացիութիւնը փոխանակ լրջօրէն մտածելու իր կարիքների մասին, իր իսկ ոյժերից օգտվելու, բաւականանում է միայն գանգատվելով։

Ձենք զարմանում, որովհետև դա յատուկ է բոլոր անգիտակից խմբակցութիւններին, առաւել ևս գիւղացիութեանը։

Օրինակ մեր եկեղեցին ունի մօտ 400 րուբլու մուրհակներ։

Հետաքրքրական է առաջ բերել այդ մուրհակների պատմութիւնը, որը տրագիկոմիկական բնոյթից զուրկ չէ։ Կարծես աստուածային պատուհաս է, որ ով Շիկահողի եկեղեցու երեցփոխ պէտք է լինի, եկեղեցական եկամուտները կլանէ և վերջն էլ իր կոկորդած դրամների մի աննշան քանակի համար ինչ-որ մուրհակ տալով եկեղեցուն՝ գնայ այլ աշխարհքում շարունակելու իր աստուածահաճոյ գործերը։

Փաստեր։ Աղաբէգ Յարութիւնեան 20 ր., Գէորգ Նաւասարդեան 20 ր., Աղաջան Մինասեան 25 ր., Մարգար Առաքելեան 30 ր., Յովսէփ Կիրակոսեան 40 ր., Սրգար Խաչիեան 21 ր., Խաչի Յովսէփեան 32 ր. 50 կոպէկ, Վարդան Հակոբեանց 25 ր., և այլն և այլն։

Այսպէս կարելի է մի շարք անուններ բերել, որոնք պարտ են եկեղեցուն։

Մեզ թւում է, որ այդ 400 րուբլու վրա աւելացնելով մի 400 ր. կարելի է մի կոկ դպրոցական շինութիւն կառուցանել, ուր կը դարբնվի ապագայ գիւղացիութեան բաղդը։ Սակայն ինչ ենք ասում, մի՞թէ գիւղացիութիւնը կը թողնի իր թայֆայական և խնամիական հովերը, մի զուտ ժողովրդական գործով զբաղվելու համար։

Այն օրը, երբ մեր գանգատասէր ժողովուրդը ազատվի եկեղեցասէր հայրերի խնամակալութիւններից, այն օրը միայն նա ոտք կը կոխի իր իսկական առաջադիմութեան շաւղի վրա։

Արծուիկ

—

Համակրելի օրինակ

Բօրժօմ, 25 մայիսի

Ամսիս 23-ին հողին յանձնվեց Յարութիւն Մելիքեանի մարմինը։ Հանգուցեալը վայելում էր բօրժօմաբնակ բոլոր հասարակութեան համակրանքը։ Եւ սրա համար յուղարկաւորութեան ժամանակ առանց ազգի խտրութեան խուռն բազմութիւնը իր ներկայութեամբ վերջին անգամ ցոյց տուեց իր յարգանքը։

Հանգուցեալի զաւակները հօրից մնացած խիստ սահմանափակ ժառանգութիւնից որոշեցին միանուագ նուիրել 50 ր. Բօրժօմի հայոց եկ.-ծխ. ուսումնարանին։ Այս համակրելի քայլը Բօրժօմում առաջինը կարելի է համարել։

Անցորդ

ԿՈՒԼՏՈՒՐԱԿԱՆ ԽՈՀԵՐ

I

Անդրկովկասը բնութեան անհման հրաշալիքների, ստեղծագործող յանդուգն շարժումների, բանաստեղծական պէյզաժների, անծայր լեռնաշղթաների, ամպերի մէջ կորած հսկայ գագաթների, ընդարձակ հովիտների, բարձրաւանդակների և կուսական անտառների հայրենիքն է։ Այս երկրի ազգագրական ու սօցիալական շերտաւորումները, նատուրալ տնտեսութեան մշակման նախապետական եղանակը և միջոցները, նոմադ, թափառական ցեղերի նիստ ու կացը, իրաւաբանական սովորութիւնները և կուլտուրական ազգերի փառաւոր անցեալից մնացած պատմական յիշատակները, աւերակ քաղաքները, գեղարուեստական ճարտարապետական սքանչելի կերտուածքները, վանքերը էտնօգրաֆի, սօցիօլօգի, տնտեսագէտի, պատմաբանի և հնագէտի ուսումնասիրութիւնների համար անսպառելի աղբիւր են համարվում։

Մի այսպիսի բազմակողմանի, առանձնայատուկ պայմաններով անչափ հարուստ միջավայր, շնորհիւ իր բնակիչների կուլտուրական ստոր աստիճանի և մտաւոր յետամնացութեանը, մինչև այսօր կարօտ է լուրջ, գիտական ուսումնասիրութեան և անմիջական, մօտիկ ծանօթութեան։

Երկրին նուիրած մասնագիտական գրականութիւնը այնքան աղքատ է, միակողմանի, պատահական և որոշ տեսակէտներից բոլորովին զուրկ, որ չէ կարող բաւարարութիւն տալ գիտնական հետազօտողի կամ հետաքրքրվող ճանապարհորդի իրաւացի տարրական պահանջներին։

Մեր պատմական ու կլիմայական նշանաւոր վայրերի և հազուագիւտ հնութիւնների մասին ուղղակի անհնար է ճիշդ ու որոշ գաղափար կազմել եղած մի քանի հրատարակութիւններով։

Բաւական է յիշել, որ պատմական Անին, պրոֆ. Մառի պեղումներից առաջ, չունէր մի կանոնաւոր ուղեցոյց կամ աւերակների ամփոփ նկարագրութիւն, որով կարողանային առաջնորդվել գոնէ հեռու տեղերից եկած բազմաթիւ այցելուները։

Իսկ Արարատեան դաշտը և Գուգարաց աշխարհը, որոնք այնքան հարուստ են պատմական աւերակներով և հոյակապ յիշատակներով, համարեա զուրկ են գրականութիւնից, եթէ չը հաշւենք Ալիշանի թանգարժէք եզակի ուսումնասիրութիւնը...

Մի օտար տուրիստի կամ գիտնականի առաջ բացվելով մեր երկրի հրաշալի, անծայր պանօրամը և իր ձեռքի տակ չունենալով ուղեցոյցներ, աշխարհագրական, բնագիտական, էտնօգրաֆիկական աղբիւրներ, նա իր դիտողութիւնները, կարծիքները հիմնում է ստացած արտաքին, խաբուսիկ անվերջ տպաւորութիւնների կամ պատահական տեղացու միամիտ, անճիշդ, իրար հակասող և կուրիօզներով շատ հարուստ ցուցմունքների, տեղեկութիւնների վրա...

Մինչդեռ կուլտուրական երկրներն իւրաքանչիւր բոլորովին աննշան վայրը, ամենախուլ, «յետ ընկած» անկիւնը բազմիցս անգամ ենթարկված է մանրազնին հիմնական ուսումնասիրութեան, ունի տեղական սպեցիֆիկ գրականութիւն՝ քարտէզներ, տեղեկատու պարբերական հրատարակութիւններ, զանազան ուղեցոյցներ և այլն։ Ամեն մի մասնագէտ տուրիստ, ամենայն հեշտութեամբ կարողանում է լրացնել իր անձնական տպաւորութիւնները գրականութիւնից քաղած շահեկան տեղեկութիւններով, ստատիստիկայով և պատմական անհերքելի փաստերով։

Այդպիսի երանելի պայմաններում շատ բնական է, որ իւրաքանչիւր գիտակից տե-

ղացի հնարաւորութիւն ունի աւելի մօտ ծանօթանալու իր ծննդավայրի, հայրենիքի պատմական անցեալի հետ, հասկանալու նրա կուլտուրական-տնտեսական անմիջական կարիքները և իր ոյժի չափով նպաստելու ամբողջ երկրի բարեկարգման սրբազան գործին։

II

Մեր ծխական դպրոցների պաշտօնական ծրագրում «հայրենագիտութեանը» տրված է պատուաւոր տեղ։ Դա մի անչափ հետաքրքրական, չափազանց գործնական և զարգացուցիչ մանկավարժական առարկայ է, որը աւանդում է մանուկ սերունդին իր շրջապատի բնական ու կուլտուրական էլեմենտներով շատ հարուստ լեգենդները, պատմական էպիզօդները, տեղական սովորութիւնները, աշխարհագրական տարրական տեղեկութիւնները, որոնցով կոփւում են սաների բնաւորութեան ընդհանուր գծերը ու այդպիսով կրթվում, դաստիարակվում են այն ուղղութեամբ, որ հարկաւոր է, շատ մօտիկ ծանօթանալով իրանց շրջապատի հետ, անկեղծ սիրելու, փայփայելու հայրենիքի կուլտուրական շահերը և ապագայում դառնալով գիտակից քաղաքացիներ՝ անխնայ կռիւ մղելու նրա բոլոր բացասական, յետադէմ յատկութիւնների դէմ։

Բայց դժբաղդաբար այս կենսական առարկան, շնորհիւ տեղական գրականութեան, ձեռնարկների ու դասագրքերի բացակայութեան, մինչև այժմ չէ տուել սպասված արդիւնքը և համարեա մեր բոլոր դպրոցներում, նսեմանալով նրա խոշոր նշանակութիւնը, անցել է երկրորդական առարկաների կարգը։

Սովորաբար հայրենագիտութիւնը մեր դպրոցների ստորին բաժանմունքներում աւանդում է այն ուսուցիչը, որը շրջանի հետ աւելի ծանօթ լինելով՝ գիտէ նրա բնական պայմանները, պատմական անցեալը և ներկան։

Բայց դասատուն չունենալով իր ձեռքի տակ կանօնաւոր մշակված, սիստեմի վերածված հայրենագիտական գրաւոր նիւթեր՝ տալիս է դասարանին շատ աննշան, վայր ի վերոյ, երբեմ բացասող, անկապ տեղեկութիւններ, և այդպիսով առարկան բոլորովին նսեմանում, կորցնում է իր էական մանկավարժական նշանակութիւնը և արժէքը...

Մայր երկիրը բազմակողմանի կերպով դիտելու, հետազօտելու, գիտական ուսումնասիրութեան ամենշական խնդիրը դարձնելու և նրա շուրջը ընդարձակ գրականութիւն ստեղծելու ծանր պարտականութիւնը բացառապէս ընկնում է մեր ինտելիգենցիայի այն կարող, գիտութեան պաշարով զինված ոյժերի վրա, որոնք հասարակական և մտաւոր կեանքում համարվում են միակ աղն ու համը...

Մ. Ղազարեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Կովկասի Փոխարքայի ծննդեան 75-ամեակը լրանալու առիթով Թիֆլիսի քաղաքագլուխ Ա. Խատիսեանը ի պատասխան իր ուղարկած շնորհաւորական հեռագրի Փոխարքայից ստացել է հետևեալ պատասխան հեռագիրը. «Սրտագին շնորհակալութիւն ձեզ, քաղ. վարչութեան անդամներին և քաղ. ինքնավարութեանը շնորհաւորութիւնների համար։ Գեն.-ադիւտանտ կոմս Վօրօնցօվ-Դաշկօվ»։

◆ Ի պատասխան Կովկասի Փոխարքայ կոմս Ի. Ի. Վօրօնցօվ-Դաշկօվին ուղարկված հեռագրի կոմսի ծննդեան 75-ամեակի առիթով Թիֆլիսի վաճառականական Ա. Մելիքեանը ստացել է հետևեալ հեռագիրը. «Շնորհակալ եմ անձամբ ձեզանից, Թիֆլիսի առևտրականներից և Բօրսայի կոմիտէից շնորհակալութիւնների և բարեմաղթութիւնների համար»։

◆ Ականաւոր Մարր երէկ ճանապարհ ընկաւ դէպի Ալէքսանդրօպօլ, որտեղ մի օր մնալուց յետոյ կուղևորվի Անի պեղումները վերսկսելու համար։

◆ Երէկ, մայիսի 30-ին, Ա. Քալանթար գիւղատնտեսական նպատակներով ուղևորվեց դէպի Ախալքալաքի գաւառի Դուխօբօրիէ կոչված շրջանը, որտեղ նշանակված է գիւղատնտեսական ցուցահանդէս։

◆ Այսօր, մայիսի 31-ին տեղի կունենայ Թիֆլիսի վաճառականական բանկի հիմնադիրների կազմակերպչական կօմիտէի նիստը մասնակցութեամբ պետական բանկի Թիֆլիսի ճիւղի կառավարիչ Դ. Բեզօբրազօվի։ Այս նիստում վերջնականապէս պիտի որոշվի հիմնվելիք բանկի հիմնական դրամագլխի քանակը, որը ըստ նախկին որոշման պիտի լինէր 3 միլիօն րուբլի, սակայն, ինչպէս գիտեն մեր ընթերցողները, բաժնեթղթերի պահանջը այնչափ շատացաւ, որ որոշված գումարից չափազանց անցաւ։

◆ Թիֆլիսում պօլիտեխնիկում հիմնելու նպատակով վերջերս կայացած ժողովը ինժ. Ա. Ս. Բաբեանի նախագահութեամբ, որոշեց վերջնականապէս բանալ հետևեալ բաժինները. 1) էլեքտրօ-տեխնիկական, 2) ճարտարապետա-շինարարական, 3) հողաչափական-մելիօրատիվ, 4) ճարտարապետա-մեքենայագիտական, 5) հանքարդիւնաբերական, 6) գիւղատնտեսական և 7) առևտրա-տնտեսական։ Ի բաց առեալ այս, վճռված է բանալ նաև շօֆֆէրների դպրոց։

◆ Յունիսի 1-ից Թիֆլիսում բացվող շերամապահական և մեղուաբուծական դասընթացքներում կուսանեն սկզբնական դպրոցների 15 ուսուցիչներ և 15 աշակերտներ այգեգործական դպրոցից։ Ունկնդիրների թիւը պիտի հասնի 40 հոգու։

◆ Թիֆլիսի նահանգապետը հաստատեց Թիֆլիսի վաճառականների որոշումը՝ տօնակ և չքաւոր առևտրականների համար անկելանոց բանալու միջնորդութիւնը։

◆ Վերանորոգութիւններ կատարելու նպատակով Զուբալօվի անուան Ժողովրդական Տունը փակ կը լինի յունիսի 1-ից մինչև օգոստոսի 15-ը։

◆ Քաղաքային գործիչ ինժ. Արշակ Բաբեանի նախաձեռնութեամբ Թիֆլիսում հիմնվում է շինարարական արտել «Կովկաս» անունով, որի նպատակն է կատարել ամեն կարգի շինարարական գործեր կապալով։

◆ Կովկասի Փոխարքայի պաշտօնակատարը թոյլ տուեց ներկայացնելու հետևեալ երկու նոր պիէսները վրացերէն լեզուով. «Արծիւ», 5 գործ., հեղինակ. Ֆ. Ջափարիձէի, և «Գաւառական սիրողներ», կատակ. 1 գործ., հեղ. Գ. Նուցուբիձէի։

◆ «Закавк. Рѣчь» թերթը տուգանված է 100 րուբլով Թիֆլիսի նահանգապետի կողմից՝ «Ընտրողներին» խորագրով յօդուածը տպագրելուն համար։ Տուգանքը չը վճարելու դէպքում խմբագիրը արգելքի տակ պիտի դրվի երեք շաբաթով։

◆ Թիֆլիսի քաղաքային տնտեսական մասնաժողովը տեղեկութիւն ստանալով, որ Թիֆլիս բերվող մացու անասունների գները էժանացել են, մայիսի 29-ին փորձի համար անասուններ մորթել տուեց նոր սակագին որոշելու նպատակով։

◆ Գանձակի նահանգի Հաջիքէնդ գիւղում մայիսի 29-ից բացված է ժամանակաւորապէս պօստ-հեռագրային բաժանմունք։

◆ Մօտերս Կովկաս կը գայ աւստրիացի գիտնական դօկտոր Վիկտոր Պիչմանը Վիէննայից, գիտական նպատակով ուսումնասիրելու Սև և Կասպից ծովերի եզերքները։

◆ Վրաց կլասիկ բանաստեղծ Շօթա Րուսթավէլիի «Ընձենաւորը» պօէման, որ թարգմանված էր գերմաներէն լեզուով, ներկայիս թարգմանվում է ունգարական լեզուով գիտնական և ունգարական պարլամենտի անդամ Բելֆօն-Վիկարի ձեռքով։ Այս թարգմանութիւնը լոյս կը տեսնի մօտ ապագայում պատկերազարդ հրատարակութեամբ։

◆ Մայիսի 29-ին գեղջուկներ Ալ. Գօբաձէն և Աւետիք Շահմուրադեանը մի հողաբաժնի պատճառով վէճի բռնվելով իրար թեթևակի վիրաւորեցին դանակով և փայտով։

◆ Վարշավայում թոքախտից վախճանվել է թիֆլիսեցիներին յայտնի ճարտարապետ-արուեստագէտ Ալէքսանդր Րօգօյսկին, որ վերջերս Արքունական թատրոնի ճարտարապետի պաշտօնն էր կատարում։

◆ Բագւում տեղեկութիւններ են ստացվել, որ Մօսկվայի քաղաքային վարչութեան անդամ Բրեանսկին համաձայնվել է Բագուի քաղաքագլխի պաշտօնը ստանձնել։

◆ Վրիպակ.—Ցովնանեան դպրոցն աւարտողների անունների մէջ մի սխալ է սպրդել նախորդ համարում. գրած է՝ Սիրանոյշ Բալեան, պիտի լինի Լալեան, և Շուշանիկ Խալֆայեան (ղարաբաղցի), պիտի լինի՝ շամախեցի։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ

Բագուի Հ. Կուլտ. Միութեան Խորհրդին

Ղզլ-Արվադ, 16 մայիսի

Տեղումս վերաբնակված Շուշու գաւառի Ղաւախան գիւղի բնակիչներից մէկը, ցանկանալով հայրենի գիւղում իր միջոցներով շինել տալ դպրոցական շէնք մինչև 1000 ր. արժողութեան, դիմել էր յարգելի խորհրդին ձեր ներկայացուցիչ՝ Բ. Մարտիրոսեանի միջոցով, երբ վերջինս Սերովեանի մահարձանի հանդիսակութեան գործով գտնվում էր քաղաքումս, խնդրելով նախաձեռնութիւն և վերահսկողութիւն յանձն առնել յիշեալ նպատակի իրականացման համար։

Չը ստանալով մի ամբողջ տարվայ ընթացքում որևէ կարգադրութիւն կամ պատասխան ձեր կողմից, նուիրատուն անցեալ ապրիլ ամսին մի պատուիրված նամակով յիշեցնելով ձեզ իր անցեալ տարվայ առաջարկի մասին, խնդրում էր դարձեալ շուտափոյթ տնօրէնութիւն, որպէսզի պահանջվող դրամը փոխադրի վարչութեանդ և այս ամառվայ ընթացքում պատրաստ լինի շինութիւնը եկող ուսումնական տարվայ համար։

Պարզ բան է, որ նուիրատուն չէ կարող իր կոպէկները վստահել համագիւղացիներին, որոնց շրջանում գիտակից և ձեռնհաս անհատներ միանգամայն բացակայում են, այլ ներկայ պարագայում անհրաժեշտ է մի հեղինակաւոր և ըստ ամենայնի ձեռնհաս մարմնի աջակցութիւնը, որպիսին ներկայացնում է, դիցուք, Բ. Հ. Կ. Միութեան Կրթական Սեկցիան, որը, անկասկած, կարող է իրականացնել նուիրատուի գեղեցիկ նպատակը, շինել տալով վայելուչ և դպրոցական պահանջներին փոքր ի շատէ համապատասխան մի շէնք։

Դժբաղդաբար, նուիրատու անձը մինչև օրս չէ արժանացած ձեր կողմից որևէ պատասխանի՝ դրական կամ բացասական, մինչդեռ ինձ թւում է, թէ յարգելի վարչութիւնդ ինքը պէտք է գրկաբաց ընդունէր մասնաւոր անհատի կողմից արտայայտված այդպիսի ջերմ պատրաստակամութիւն, յարմար առիթը ձեռքից բաց չը թողնելով, այն ինչ հակառակն է պատահում, և այդպիսով անհատի մէջ գովելի եռանդի և բարի նախաձեռնութեան ոգու ընդարմանալու պատճառ հանդիսանում։

Լիազօրութիւն ունենալով նուիրատու պարոնի կողմից, ներկայիս դիմում եմ յարգելի խորհրդիդ, խնդրելով հաղորդել, թէ ինչ հետևանք ունեցաւ վերոյիշեալի գրութիւնը այդ առիթով կամ ինչ որոշման էք յանգել նոյն առաջարկի վերաբերմամբ։

Բարեհաճեցէք պատասխանել ըստ կարելոյն փութով, որպէսզի հնարաւոր լինի ձեր բացասելու դէպքում այլ միջոցով իրագործել տալ ծրագրված ուսումնարանի շէնքի կառուցումը Ղարաբաղի Ղաւախան գիւղում՝ եկող սեպտեմբերին պատրաստ կացուցանելու համար։

Մենտոր-Միրաժ

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

◆ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գէորգ V հեռագրեց Մօսկվայի հայկական գաղութին պսակ դնել Ալէքսանդր III կայսրի արձանին հետևեալ մակագրութեամբ. «Ազատարար-Թագաւորին՝ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի կողմից»։ Պատգամաւորութիւնը, «Баку»-ի թղթակցի ասելով, բաղկացած է Ներսէս եպիսկոպոսից, Պապովեան աւ. քահանայից և աւագ Մկրտումեանից։

◆ Դատապարտված միլիօնէր Հ. Զ. Ա. Թաղիեվին Բարձրագոյն ներելու համար միջնորդելու նպատակով Պետերբուրգ գնացած պատգամաւորներին հասկացրել են, որ նրանց միջնորդութիւնը վաղաժամ է, որովհետև Թաղիեվին դատել է դեռ ևս միայն նահանգական դատարանը, մինչդեռ դեռ կան երկու բարձր ինստանցիաներ ևս, այն է դատաստանական պալատը և կառավարիչ սենատը, որոնց վճռից յետոյ միայն ընդունված է դիմել Բարձրագոյն ներողամտութեան։

◆ Պետերբուրգի լրագիրները հաղորդում են, որ երբ Պուրիշկևիչը նշանակվում է ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրի օգնական։

◆ Թիւրքաց մինիստրների խորհուրդը վճռեց օսմանեան բանկից $2^1/_2$ միլիօն ֆունտ վերցնել ի հաշիւ ապագայ տարվայ փոխառութեան։

◆ Ալբանիայում թիւրքաց զօրքերի ընդհարումները ապստամբների հետ շարունակվում են ուժեղ թափով։ Առանձնապէս արիւնահեղ էր կռիւը Իփէկի մօտերը, ուր թիւրքերը կրկնակի պարտութիւն կրեցին։ Երկուստեք սպանվածների ու վիրաւորների թիւը շատ մեծ է։

◆ Ուրմիայի մօտերը թիւրքաց մի հեծելազօր կանօնաւոր հետևակ գնդերի հետ յարձակում գործեց Իսմայիլ-աղայի կալուածքների վրա։ Իսմայիլ-աղան պաշտպանվեց իր մարդկանցով և յետ մղեց յարձակումը։

◆ Թէհրանից հեռագրում են, որ պարսից պետական խնամակալը այլևս չի վերադառնայ արտասահմանից։

◆ Աւստրիական մամուլը եռանդով քննում է ունգարական պարլամենտում կատարվող չը տեսնված դէպքերը։ Կովաչի մահը գրգռել է ծայրայեղներին, մինչդեռ աջակողմեանները պաշտպանում են «երկաթէ կամքի տէր» Տիսային։

◆ Լրագիրների ասելով, յունաց թագաւորը իր թագաւորութեան 50 տարին տօնելուց յետոյ վճռել է հրաժարվել գահից յօգուտ գահաժառանգ Կոնստանտինի։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐ. ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾ.

29 մայիսի

ՇԱՆԽԱՅ։ Չինաստանի միջազգային առևտուրը 1911 թւին եղաւ 1013 միլիօն լան, 1910 թւից 5 միլիօն լանով աւելի։

ԿՕՍՏՐՕՄԱ։ Ցիկլօնը պատճառեց մեծ վնասներ։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Գրաւվեց «Невская Звѣзда»-ի համարը։ Խմբագիրը ենթարկվում է պատասխանատւութեան։ «Гроза»-ի խմբագիրը ենթարկվեց 500 ր. տուգանքի։

ԼԻՒԲԼԵԱՆԱ։ Վախճանվեց սլօվէն բանաստեղծ Աշկերցը։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Քաղաքապետը 200 ր. տուգանքի ենթարկեց «Свѣтъ Истины»-ի խմբագրին։

«Торгово-Промышленная Газета»-ի տեղեկութիւնների համաձայն, մինչև մայիսի 20-ը Եւրօպական Ռուսաստանում բերքը բաւական լաւացաւ։ Աշնանացանի ընդհանուր վիճակը միջինից բարձր է։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Ց. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Ամառնային երթևեկութիւն)

(Ժամերը նշանակված են Թիֆլիսի ժամանակով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է

ԲԱԳՈՒ.—Արագ գնացքը № 2—10 ժ. 8 ր. առ., հասնում է Աղստաֆա 12 ժ. 30 ր., Գանձակ 2 ժ. 58 ր., Եւլախ 4 ժ. 29 ր., Հաջի-Կաբուլ 8 ժ. 7 ր. երեկ., Բագու 11 ժ. 13 ր. գիշ.: Պօստատար գնացքը № 4—12 ժ. 10 ր. գիշ., հասնում է Աղստաֆա 3 ժ. 4 ր. գիշ., Գանձակ 6 ժ. 14 ր. առ., Եւլախ 8 ժ. 13 ր., Հաջի-Կաբուլ 12 ժ. 48 ր. ցեր., Բագու 5 ժ. 20 ր. ցեր.: Մարդատար գնացքը № 6—2 ժ. 44 ր. ցեր., հասնում է Աղստաֆա 5 ժ. 34 ր., Գանձակ 8 ժ. 42 ր. երեկ., Եւլախ 10 ժ. 39 ր. գիշ., Հաջի-Կաբուլ 3 ժ. 21 ր. գիշ., Բագու 7 ժ. 38 ր. առ.: Խառն գնացքը № 106 (III կամ IV կարգի վագօններով, երբ կարևորութիւն զգացվի)—4 ժ. 37 ր. գիշ., հասնում է Աղստաֆա 8 ժ. 44 ր. առ., Գանձակ 1 ժ. 5 ր. ցեր., Եւլախ 4 ժ. 13 ր. ցեր., Հաջի-Կաբուլ 11 ժ. 45 ր. գիշ., Բագու 5 ժ. 54 ր. գիշ.:

ԲԱԹՈՒՄ.—Արագ գնացքը № 11—10 ժ. 44 ր. գիշ., հասնում է Միխայլօվօ 1 ժ. 40 ր. գիշ., Բաթում՝ 8 ժ. 58 ր. առ.: Պօստատար գնացքը № 3—9 ժ. 41 ր. ցեր., հասնում է Միխայլօվօ 1 ժ. 59 ցեր., Բաթում 11 ժ. 36 ր. գիշ.: Մարդատար գնացքը № 5—6 ժ. 36 ր. եր., հասնում է Միխայլօվօ 10 ժ. 38 ր. գիշ., Բաթում 7 ժ. 26 ր. առ.: Խառն գնացքը № 107 (III կամ IV կարգի վագօններով, երբ կարևորութիւն զգացվի) 6 ժ. 18 ր. առ., հասնում է Միխայլօվօ 1 ժ. 32 ր. ցեր., Բաթում 4 ժ. 31 ր. գիշ.:

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆ պօստատար գնացքը № $^{74}/_{75}$—12 ժ. 40 ր. գիշ., հասնում է Ղարաքիլիսա 7 ժ. 54 ր. առ., Ալէքսանդրօպօլ 11 ժ. 24 ր. ցեր., Էջմիածին 4 ժամ 40 րօպ. ցեր., Ուլուխանլու 5 ժ. 7 ր. ցերեկվայ (առանց Երևան մտնելու), Նախիջևան 9 ժ. 50 ր. եր., Ջուլֆա 11 ժ. 21 ր. գիշ.: Մարդատար-ապրանքատար գնացքը № $^{78}/_{79}$ (միայն II և III կարգի վագօններով)—7 ժ. 8 ր. եր., հասնում է Ղարաքիլիսա 2 ժ. 18 ր. գիշ., Ալէքսանդրօպօլ 5 ժ. 56 ր. գիշ., Էջմիածին 11 ժ. ցեր., Ուլուխանլու 11 ժ. 26 ր., Երևան 12 ժ. 19 ր. ցեր.: Մարդ.-ապրանքատար № $^{108}/_{109}$—11 ժամ 28 րօպ. ցեր., հասնում է Ղարաքիլիսա 7 ժ. 28 ր. եր., Ալէքսանդրօպօլ 11 ժ. 27 ր. գիշ., Էջմիածին 5 ժ. 40 ր. գիշ., Ուլուխանլու 6 ժ. 15 ր. առ., Երևան 7 ժ. 23 ր. առաւօտեան:

ԲՕՐԺՕՄ.—Մարդատար գնացքը № $^{7}/_{8}$—7 ժ. 58 ր. առ., հասնում է Գօրի 10 ժ. 43 ր., Բօրժօմ 1 ժ. 39 ր. ցեր.: Մարդատար գնացքը № $^{9}/_{10}$—3 ժ. 5 ր. ցեր., հասնում է Գօրի 5 ժ. 48 ր. ցեր., Բօրժօմ՝ 8 ժ. 41 ր. երեկոյեան:

ԹԻՖԼԻՍ Է ՀԱՍՆՈՒՄ

ԲԱԳՈՒԻՑ.—Արագ գնացքը № 1—9 ժ. 56 ր. եր., Պօստատար գնացքը № 3—8 ժ. 56 ր. առ.: Մարդատար գնացքը № 5—5 ժ. 51 ր. ցեր.: Խառն գնացքը № 107—4 ժ. 56 ր. գիշ.:

ԲԱԹՈՒՄԻՑ.—Արագ գնացքը № 12—9 ժ. 18 ր. առ.: Պօստատար գնացքը № 4—11 ժ. 15 ր. գիշ.: Մարդատար գնացքը № 6—1 ժ. 59 ր. ցեր.: Խառն գնացքը № 106—3 ժ. 40 ր. գիշ.:

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆԻՑ.—Պօստ. գնացքը № $^{72}/_{73}$—7 ժ. 26 ր. առ.: Մարդատար-ապրանքատար գնացքը № $^{74}/_{75}$—8 ժ. 33 ր. եր.: Մարդ.-ապրանքատար գնացքը № $^{80}/_{81}$—12 ժ. 48 ր. ցեր.:

ԲՕՐԺՕՄԻՑ.—Մարդատար գնացքը № $^{7}/_{8}$—7 ժ. 8 ր. առ.: Մարդատար գնացքը № $^{9}/_{10}$—9 ժ. 8 ր. երեկոյեան:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ
ԼԵՌՆԱԿԱՆՔ Բ.
ՓՈՐՁ ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԻ ՀԱՄԵՄԱՏԱԿԱՆ ԱԶԳԱԳՐՈՒԹԵԱՆ
Գինն է 75 կ.: Առաջին մասի հետ միասին 1 ր. 20 կ.:
Դիմել հեղինակին՝ Шуша, Григорію Теръ-Погосянъ. 385. 2—2

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԵԼԴՇԵՐ
Ա. Գ. ԵՍԱՅԵԱՆ
Семеновская ул., № 9. Ժամը 3—4-ը:

Ա. ԽՍԱԵՑԵԱՆԻ
ԳԱՂՏՆԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ
ԲԺՇԿԱՐԱՆ
բազմաթիւ խորհուրդներով, բէյէկաններով և նկարներով. գինը 50 կոպ. ճանապարհածախսը 15 կ. մարկաներով: Բժշկարանը պահանջողներին ՁՐԻ, իբրև պրէմիա, միաժամանակ կուղարկվի նոր լոյս տեսած ծի ծաղաշարժ վօդվիլ՝ «ԴՆԻԿԱՐՄԱՏԻ ՇԱԼՎԱՐԸ» (առանձին՝ գինն է 20 կոպ.):
Դիմել՝ Тифлисъ, Семеновская ул. № 9. Артемію Есаянцу.
(Ե.Հ.Կ.) 287. 50—14

ԿԱՐՈՒՁԵԻ ԱԿԱԴԵՄԻԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ
◆ տղամարդկանց եւ կանանց հագուստեղէնի ◆
Ս.-ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՁԵԻՈՂ-ՎԱՐՊԵՏՆԵՐԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
Աշակերտների և աշակերտուհիների ընդունելութիւնը ամառային գրուպպայի մէջ յունիսի 2-ից: Պարապմունքները կատարվում են ընկերութեան կողմից կատարելագործված կօօրդինատ սիստեմով: Ակադեմ. ամբողջ կուրսը աւարտողները ստանում են ձևող-վարպետի կոչում: Մանրամասն ծրագիրը ուղարկվում է ձրի: С.-Петербургъ. Невскій пр., 67.
(Հ.) Тел. 482—30. Правленіе. (П. 86554) 3—1

ՆՈՐԻՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՄԵԾՈՒԹԵԱՆ ԿՈՎԿԱՍԻ ՓՈԽԱՐՔԱՅԻ
ԴԻՒԱՆԱՏԱՆ ՏՊԱՐԱՆԸ
(ԼՕՐԻՍ-ՄԵԼԻՔՕՎՍԿԱՅԱ ՓՈՂՈՑ, ԱՐՔՈՒՆԱԿԱՆ ՏՈՒՆ)
կատարում է ամեն տեսակ տպարանական աշխատանքներ, այն է՝ տպագրում է լրագիրներ եւ ամսագրեր, գրքեր, բրօշիւրներ, բլանկներ, աֆիշաներ, ծրագիրներ, հարսանեկան հրաւիրատոմսեր, այցեքարտեր եւ այլն:
Ընդունվում են տպագրական պատուէրներ հետևեալ լեզուներով՝ ռուսերէն, հայերէն, վրացերէն, թուրքերէն, ֆրանսերէն, գերմաներէն, աբխազերէն և լեռնականների բարբառով
Պատուէրները կատարվում են մաքուր, ճշգրօրէն և չափաւոր գներով: Ընդունվում են նաև շուտափոյթ կատարվելիք պատուէրներ առանձին պայմաններով:
Պատուիրողների ցանկութեան համաձայն, տպարանը պատուէրները կարող է կազմել տալ, կամ բրօշիւրներ շինել, ու այնու յանձնել:
ԿԱՆ ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ԶԱՆԱԶԱՆ ՏԵՍԱԿ ԹՂԹԵՐ ՊՐԷՅՍ-ԿՈՒՐԱՆՏԻ ԳՆԵՐՈՎ:
Տելեֆօն № 67.

ԽԱՆՈՒԹԻ ԵՒ ԱՐՀԵՍՏԱՆՈՑԻ
ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՎԵՐԱՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՃԱՌՈՎ
ԵՂԲ. ՍԱՓԱՐԵԱՆՑՆԵՐԻ ԵՒ ՏԷՐ-ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ
ՊԱՏՐԱՍՏԻ ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆԻ
ՓԱՐԻԶԵԱՆ ԽԱՆՈՒԹԸ
Մայիսի 21-ից նշանակած ունի
ՁԵՂՉԱԾ ԽՈՇՈՐԱԳՈՅՆ ԶԵՂՉՈՎ
ՄԵԾ ԷԺԱՆ ՎԱՃԱՌՔ
Էժան վաճառքից յետոյ խանութը ժամանակաւորապէս փակ կը լինի:
ԳՈԼՈՎԻՆԵԱՆ ՊՐ., ՔԻՆՈՐՈՍԱԿԱՆ ԽՆԿՆՈՑԻ ԴԻՄԱՑ. ՏԵԼԵՖՕՆ № 258.
(22, 27, 31, 3) 356. 5—4

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный.